

Glasilo Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba

ISSN 1332-4977

Crnogorski glasnik

GODINA XX. _ BROJ 124. _ SRPANJ-KOLOVOZ / JULI-AVGUST _ 2020.

**KRALJ NIKOLA PETROVIĆ NJEKOŠ I, POVODOM VELIKOG JUBILEJA
110. GODINA KRALJEVINE CRNE GORE**

IZBOR POSLANIKA ZA SKUPŠTINU CRNE GORE

Izbori za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore održani su 30. avgusta 2020. U skladu s Ustavom Crne Gore, biran je 81 poslanik.

Izborne liste Socijaldemokrate i Bošnjačka stranka osvojile su po tri mandata, SDP - Jaka Crna Gora! dobila je dva manda, Crno na bijelo osvojili su 4, a Albanska koalicija i Albanska lista dobile su po 1 mandat. Izborna lista Mila Đukanovića Odlučno za Crnu Goru! DPS osvojila je 30 mandata, Za budućnost Crne Gore izglasano je 27 mandata i 10 za listu Mir je naša nacija.

Konačni rezultati izbora za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore objavit će se u "Službenom listu Crne Gore"

Hrvati su ostali bez mandata u crnogorskom parlamentu, nakon što su izašli sa dvije liste Hrvatske građanske inicijative i Hrvatske reformske stranke.

DE JE ŠTO

VIJESTI		U duh se najprije upisuje vizualni sadržaj	24
Izbor poslanika za Skupštinu Crne Gore	3	Montenegro 5	26
OBLJETNICA		ISTORIJA GRADITELJSTVA NA TLU CRNE GORE	
110 godina od obnove Kraljevine Crne Gore	4	Arhitekta koji je podizao ugled profesije	28
PETROVDAN 2020.		IN MEMORIAM	
Petrovdanski sabor	12	In memoriam Tonku Maroeviću	30
RIJEKA		Božidar Božo Jovanović	32
Izložba za jubilej	14	KOMENTAR	
Tradicionalni međunacionalni šahovski turnir	15	Apel	33
Ljetno druženje nacija	15	PRILOG	
Da se ne zaboravi	16	Memoari	34
KULTURA I UMJETNOST		Zapisano je	36
Veličanstveni javni čas doktora Tulpa	18	CRNOGORSKA TRPEZA	
Srebrenica	21	Ukusi Crne Gore	50
Temelj i ponos Crne Gore	22		

Izdavači: NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE I VIJEĆE CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE GRADA ZAGREBA, Zagreb, Trnjanska c. 35, Tel./Fax: 01/6197 078, 01/6314 264, E-mail: vijececm@net.amis.hr, drustvo.montenegro@zg.ht.hr, Internet adresa: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr

* Za izdavače: Danilo Ivezić i Dušan Mišković * Glavni i odgovorni urednik: Maša Savićević * Redakcija: Milanka Bulatović, Danilo Ivezić, Nikola Čulić, Jovan Abramović, Dušica Malada, Dušan Roganović * Grafička priprema i tisak: Skaner studio d.o.o. * Rukopisi se ne vraćaju * Naklada/Tiraža 1000
Glasilo je, putem Savjeta za nacionalne manjine, financirano iz državnog proračuna RH, putem Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba, iz proračuna Grada Zagreba i putem predstavnice crnogorske nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji iz proračuna Zagrebačke županije. Pozivamo Crnogorce, Crnogorce i sve prijatelje da svojim sugestijama, prijedlozima i prilozima pomognu redakciji "Glasnika" na poboljšanju i daljnjem izlaženju lista. Tekstovi nijesu lektorisani te se izvinjavamo autorima i čitaocima.

110 GODINA OD OBNOVE KRALJEVINE CRNE GORE

27. avgusta ispred Dvorca kralja Nikole otvorena je izložba povodom obilježavanja 110 godina od obnove Kraljevine Crne Gore. Izložbu smo imali priliku vidjeti u Hrvatskoj 2016. godine, kada je u sklopu suradnje Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Državnog arhiva Crne Gore u okviru programa Dani crnogorske kulture održana u Zagrebu, Rijeci i Umagu.

U sklopu manifestacije "110 godina od obnove kraljevine CG" Državni arhiv Crne Gore je predstavio izložbu čiji su autori Velimir Vujačić, Srđan Pejović i Luka I. Milunović. Izložba je predstavljena u eksterijeru na Dvorskom trgu na Cetinju, a realizovana je u saradnji sa Prijestonicom Cetinje i Turističkom organizacijom Prijestonice.

U znak podrške obilježavanju ovog jubileja, prenosimo vam sa sajta Državnog arhiva Crne Gore dio priloga o ovoj i izložbi "Zvanične čestitke Nikoli I povodom jubilarne svečanosti 1910 godine" autora Srđana Pejovića.

"Zvanične čestitke Nikoli I povodom jubilarne svečanosti 1910 godine" – Srđan Pejović

Romantično viđenje jedne male zemlje i njenog naroda koji se zadivljujućom hrabrošću i upornošću opire nartajima susjednih imperijalnih sila u očuvanju vlastite slobode i načina života, prevladava u evropskom javnom mnjenju tokom druge polovine XIX vijeka. Crnogorci uživaju mnogo simpatija i naklonosti, a njihova hrabrost veliča se do mitskih razmjera. Ovakve predstave doprinijele su da se i oko vladareve ličnosti i dinastije stvori oreol slave.

Kao nikad prije, Crna Gora u relativno dugom mirnodopskom periodu poslije Berlinskog kongresa, ostvaruje svestrani društveno-politički, ekonomski, kulturni i prosvjetni napredak, prožeta emancipatorskim duhom koji nosi lični pečat Nikole Petrovića Njegoša. Njegova uloga u procesu sveukupnog progresa i preobražaja crnogorske države bila je srazmjerna njegovoj izrazitoj popularnosti, kako među evropskim dvorovima, tako i u javnom mnjenju Evrope. Činjenica je da je sud stranaca, koji su sa respektom pisali o Ni-

koli I, mnogo objektivniji te, samim tim, i podesniji za objektivno rasvjetljavanje njegove ličnosti i djela. On je zavrijedio nepodijeljenu odanost i poštovanje koje su mu Crnogorci iskazivali tokom dugog perioda njegove vladavine. Neupitna popularnost i prestižan status koji je uživao crnogorski vladar otežavale su ostvarivanje aspiracija, potreba i shvatanja političkih centara moći van Crne Gore. Upravo iz tog razloga Nikola I nerijetko je bio cilj, ne samo propagandnog djelovanja, već i atentatora, zavjera, spletke, intriga i sl. U tom kontekstu, primijenjeni propagandni manir kreirao je u dijelu javnog mnjenja nimalo laskavu sliku i ocjenu o ličnosti i radu Nikole I. U svjetlu "provjerljivih istorijskih činjenica" ovakva predstava bila je neobjektivna, ali je nesporno doprinijela ostvarenju unaprijed zadatog političkog cilja. Propagandno i političko djelovanje usmjereno na diskreditaciju ličnosti i djela Nikole I nijesu bili sami sebi cilj, već sredstvo za dekonstrukciju države i ostalih tekovina crnogorskog naroda, što je imalo potvrdu u događajima koji su uslijedili 1918. godine. Pored ostvarenja primarnog cilja u određenom istorijskom periodu, posljedice ove propagande imale su dugoročnije djelovanje, jer u našoj historiografiji postoje stavovi koji se temelje upravo na ovakvim izvorima, odnosno konstrukcijama.

Jedan od najznačajnijih događaja u istoriji Crne Gore početkom XX vijeka bilo je njeno proglašenje za kraljevinu, a knjaza Nikole za kralja, 1910. godine, pa su i tim povodom zabilježeni primjeri negativnog propagandnog djelovanja, doduše u uskom krugu medija. Sljedstveno tome, o ovom događaju i danas postoje tumačenja koja ga u biti, metodološki, svode na "tradicionalne kontraverze" crnogorske historiografije. Usljed toga ne postoji jasno određen istorijski kontekst i ovog značajnog događaja iz crnogorske istorije. U istoriji jednog naroda, rijetki su događaji u kojima se objedini toliko srećnih okolnosti i on dospije u žižu pažnje cjelokupne međunarodne javnosti. Uzdizanje Crne Gore na rang kraljevine je takav događaj u istoriji crnogorskog naroda koji je potvrdio njen međunarodni subjektivitet i status, a u isto vrijeme, i jedne uspješne

vladavine prožete emancipatorskim duhom Nikole I. Proslava pedesetogodišnjice vladavine kralja Nikole i proglašenje Crne Gore za kraljevinu, predstavlja, po mišljenju mnogih naučnika, najznačajniji događaj u novijoj istoriji Crne Gore. Tom prilikom ova mala država znatno je ojačala svoje pozicije u međunarodnim odnosima i stekla svojevrsan politički kapital koji je mogao biti od značaja za njen budući razvoj. U sredstvima informisanja tog vremena, širom Evrope, a i drugih kontinenata, opširno se pisalo o pregalaštvu crnogorskog naroda, koji vjekovima drži zublju slobode na Balkanu. Najviši predstavnici evropskog javnog i političkog života – carevi, kraljevi, predsjednici vlada i ministri, književnici, umjetnici i naučnici – iskazuju priznanje, pa i divljenje crnogorskoj državi i njenom suverenu.

Uprkos tome, provijavaju i stavovi i mišljenja, plasirani putem štampe u Srbiji, u svrhu omalovažavanja ovog događaja koji su ga svodili na puko obilježavanje knjaževne "zlatne svadbe" u cilju zadovoljenja njegove lične taštine. "Pljevom" propagandne tendencioznosti željelo se prikriti i najmanje zrno objektivnosti i svjedočanstva o suštini ovog događaja. Interesantno je kako to "zrno objektivnosti" promiče i danas jednom broju savremenih istraživača pa ostaju nezabilježene

značajne tekovine koje je Crna Gora ostvarila, poput ostvarenja punog teritorijalnog integriteta. Naime, Crna Gora se trudila da revidira odredbe Berlinskog kongresa koje su bile na njenu štetu. Odluka o zabrani uplovljavanja stranih ratnih brodova u luku Bar je ograničavala teritorijalni integritet na moru. Pomorsku blokadu barske luke i "sanitarni kordon" sprovodila je Austro-Ugarska i diplomatski naponi Crne Gore su bili usmjereni ka reviziji ovakve odluke Velikih sila. Ovakvo zalaganje crnogorske države je upravo uoči jubileja urodilo plodom. Prvi put je nenasilno, mudrim diplomatskim potezima, izvršena revizija neke odredbe Berlinskog kongresa što predstavlja izuzetan uspjeh i značajnu tekovinu crnogorske diplomatije. Saglasnost Velikih sila manifestovana je upućivanjem ratnih brodova u luku Bar, a kao povod je iskorišćen predstojeći jubilej. Cijeneći ovakvo državničko djelovanje, teško se može odreći puno političko opravdanje za odluku o uzdizanju Crne Gore u rang kraljevine, čak i da nije ostvaren nijedan drugi cilj osim ovog. Koliko god su sujeta i lična ambicija Nikole I bile utkane u namjeru da se povodom obilježavanja dvostrukog jubileja – 50 godina vladavine i 50 godina braka, Crna Gora uzdigne u rang kraljevine, one nijesu bile prevladajuće. Naprotiv, proslava dvostrukog jubileja je korišćena kao sredstvo za ostvarenje političkih ciljeva

Pred Vlaškom crkvom (Kralj Nikola i Kraljica Milena)

Izdavač: J. Tošović

Štampano: Poslije 1910 g.

Zbirka: J. Vuksanović

Crne Gore. U tom smislu, sprovedeni su delikatni diplomatski manevri kod stranih dvorova i vlada kako bi se obezbijedila podrška i puni međunarodni legitimitet za planirane aktivnosti. A događaji koji su uslijedili potvrdili su ispravnost političke orijentacije Crne Gore i njenog vladara.

Poznato je da je Nikola I izbjegavao da proslavlja godišnjice dolaska na prijesto. On je, spletom historijskih događaja, stupio na prijesto 14. avgusta 1860. godine, dan poslije tragične smrti knjaza Danila, pa je smatrao svaku proslavu tog datuma neumjesnom i sknavljenjem uspomene na strica. Ipak, od tog stava je odstupio 1900. godine kada je relativno skromno obilježio 40-to godišnjicu dolaska na prijesto. Činjenica je da je tom prilikom uzdigao vladarsku titulu u rang Kraljevsko Visočanstvo, uz prethodnu saglasnost evropskih dvorova i vlada. Na temelju ovog iskustva vjerovatno je planirao i aktivnosti na diplomatskom i političkom nivou, kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu, koje je namjeravao sprovesti povodom jubileja 1910. godine. Na njemu svojstven način tajio je planove i oprezno propitivao mogućnosti za ostvarenje ciljeva. Nije bilo zvaničnih nagovještaja bilo kakvih planova u vezi sa proslavom jubileja, iako je dio diplomatskih aktivnosti već bio uspješno okončan, sve do jula mjeseca 1910.

godine.

Tada je "Cetinjski vjesnik" prenio iz bečkog lista "Neue Freie Presse" nagovještaj da će se Crna Gora proglasiti za kraljevinu. Ovaj bečki list, između ostalog, piše i sljedeće: "Knjaz Crne Gore dospio je do dana proslave pedesetogodišnjice svoje vladavine. Njegova pojava, uspomena na njegova djela, ugled, koji je umio sebi da stekne u cijeloj Evropi, njegove srodničke veze sa vladarskim domovima, i naposljetku njegov glas u Slovenstvu – sve to pobuđuje pažnju prema Knjazu Nikoli. Knjaz, koji u oktobru navršava šezdeset i devetu godinu svoga života i u avgustu proslavlja pedesetogodišnjicu vladavine, proglasiće se, uz pristanak sila, za Kralja." Konstatuje se da je ova odluka logična i opravdana, jer knjaz Nikola, zbog svog ugleda i zasluga, ima pravo da uzme kraljevsko dostojanstvo. Ova njegova odluka je razumljiva i stoga što je on jedini nekrunisani slovenski vladar na Balkanu, koji uz to proslavlja rijedak jubilej. Za crnogorskog knjaza se kaže da je mudri političar i pjesnik, vješt diplomata i ratnik, dobar poznavalac ljudi i prilika, čuvar tradicije i tvorac evropskih ustanova, vladar koji je proslavio i uvećao svoju zemlju, neumorni pregalac na ekonomskom i prosvjetnom polju i, nadasve, "interesantna i markantna pojava" Sve se ove ocjene podupiru Gledstonove riječi da ni-

kada nije upoznao darovitijeg i znamenitijeg čovjeka od knjaza Nikole.

Nekoliko dana kasnije, u intervjuu za isti bečki list, knjaz Nikola je potvrdio da će proslavu pedesetogodišnjice svoje vladavine iskoristiti da prihvati titulu kralja. Obrazložio je i opravdanost tog čina, kazavši između ostalog: "Neobaviještenost i zavist jesu oni nepouzdati izvori, iz kojih i u poneki organ velikog javnog mišljenja u Evropi dopre kakva sasvim netačna vijest u vezi sa proglasom moje zemlje za Kraljevinu. Crnogorska Kraljevina niti je izraz kakvih ambicija, niti djelo čije protekcije ili nepozvanog uticaja. Ona je odjek silne životne moći jednog hrabrog i valjanog naroda, koji se pokazao sposoban za napredak i jačanje i održavanje svoje države. Uzvišenje Crne Gore na stepen Kraljevine prirodna je posljedica vjekovne slobode ove zemlje, njene prošlosti, njenih žrtava i priznanja koje je stekla kao pouzdan oslonac evropske prosvijećenosti na Balkanu. Mislim da ne bi bilo pravo, kad bi se to odlikovanje uskratilo narodu sa takvim vrlinama, i zemlji sa takvom prošlošću i takvim kulturnim zadatkom. Crna Gora, kao Kraljevina, računa na još jaču potporu od strane prosvi-

jećenog evropskog javnog mišljenja, da bi sa još više volje i ljubavi uzela udjela u mirnom kulturnom radu". Do proglašenja Crne Gore za kraljevinu, a knjaza Nikole za kralja došlo je 15. avgusta 1910. godine (po starom kalendaru). Toga dana navršilo se pedeset godina od kada je knjaz Nikola stupio na crnogorski prijesto. Prijedlog da se knjaz Nikola proglasi za kralja, a Crna Gora za kraljevinu, formalno je podnesen Crnogorskoj narodnoj skupštini. Predsjednik Crnogorske skupštine je tom prilikom rekao:

"Gospodo i Braćo!

Na radosnom osvitku pedesetogodišnjice tako srećne i tako plodonosne Vladavine našega Uzvišenog Gospodara, koju vladavinu svaka crnogorska duša blagosilja, ja mislim da ću pogoditi želju cijeloga Narodnog Predstavništva predlogom, da zamolimo Uzvišenog Slavljenika, da povrati svojoj državi staro Kraljevsko dostojanstvo..." Sličnu argumentaciju historijske utemeljenosti ovog prijedloga, dao je i predsjednik Crnogorske vlade dr Lazar Tomanović:

"Gospodo Narodni Poslanici!

Patriotskom predlogu g. predsjednika Narodne Skupštine, koji ste vi pratili jednodušnim odobravanjem, i ja se pridružujem od strane Knjaževske Vlade, jer je već bilo vrijeme da Crna Gora zauzme na Balkanu mjesto, koje joj pripada, da ne ostane posljednja ona, koja je sačuvala posljednju iskrnu negdašnje slobode svih balkanskih naroda, otpočevši prva borbu "za krst časni i slobodu zlatnu" i u njoj istrajavši kroz vjekove usamljena. Tu slavu Crnoj Gori stekli su ovi Bogom podignuti njeni bedemi, njen narod, koji je napustio ravna polja i plodne njive, da ovdje slobodu uživa, a najviše njeni Gospodari, koji su ljubavlju i mudročću narodom upravljali i s njim svako dobro i zlo dijelili; i zato Crna Gora ima pravo da uzme položaj u međunarodnoj zajednici kao ikoja druga Balkanska država. Ako je Crna Gora izostala u unutrašnjem napretku, ona je poslije posljednjeg rata, koji je prekinuo ono vjekovno njeno stanje na ratnoj nozi, dovoljno dokaza dala, da je sposobna za kulturni život. Napredak Crne Gore po svim poljima narodnog i državnog života u ovaj cigli četvrt vijeka poslije velikog rata, pod mudrim i oćinskim rukovođenjem našeg Uzvišenog Gospodara, tako se razvio, da je postala potpuno kulturnom državom, pored svega njegovanja njenog urođenog i neophodnog vojnog karaktera. I kao takva, Crna Gora uživa danas ugled u svijetu, uživa uvaženje i povjerenje svih velesila; uživa sve veću ljubav svoje vjekovne zaštitnice bratske nam Rusije."

Sam kralj Nikola je u svom govoru obrazložio historijsko pravo riječima:

"...Duboki su temelji ovoj obnovljenoj Kraljevini našoj. Oni silaze do nekadašnjih zetskih Kraljeva Vojislava, Mihaila i Bodina. Vrijeme je rušilo samo ono, što je nad zemljom bilo, ali što je izidano bilo u njoj i što je usađeno bilo u srcima slobodnih gorštaka ovih planina, to nijedan silnik, koji je na našu Otadžbinu nasrtao, nije mogao porušiti. Na tome dubokom temelju počeli smo mi zidati, i danas evo staroga Kraljevstva našeg opet da blista pod suncem nebeskim. Savili smo nad njim svod od blagoslova Božijeg i pribiramo narod svoj za dalje pregnuće na putu napretka i jačanja... "Odluka knjaza Nikole da se proglasi za kralja dobila je punu podršku, tako da su novu vladarsku titulu priznale sve evropske države. To se manifestovalo čestitkama svih evropskih suverena i vlada, ličnim prisustvom izaslanika sa većine evropskih dvorova i dolaskom flota velikih sila u slobodne crnogorske vode. Svečanosti povodom proslave pedesetogodišnjice vladavine kralja Nikole i "zlatne svadbe" kraljevskog para uveličane su dolaskom visokih gostiju i predstavnika gotovo svih evropskih dvorova na Cetinje. Kralju Nikoli su upućeni brojni izrazi poštovanja, odanosti, dobrih želja, zadivljenosti, prijateljstva, privrženosti od strane pojedinaca iz svih društvenih slojeva i skoro svih evropskih zemalja, od uzgajivača pčela, učenika, zanatlija, do istaknutih umjetnika, političara i predstavnika visokog plemstva. Bez obzira na svečarski karakter i prigodu ovih čestitki, u njima je uočljiva izražena crta čovjekoljublja, poštovanja i simpatija prema crnogorskom narodu, a prije svega prema ličnosti crnogorskog suverena. Posebno mjesto, zbog svog značaja, imaju čestitke stranih dvorova i vlada koje su bile izraz zvaničnog prihvatanja novog međunarodnog statusa Crne Gore i njenog vladara. Njihovi potpisnici su bile najmarkantnije figure tog vremena koje su zapaženim djelovanjem ostavile neizbrisiv trag u historiji svojih naroda. Iako su pisane diplomatskim jezikom i intonacijom i u skladu sa tadašnjim diplomatskim manirima, u njima provijavaju izrazi duboke naklonosti i simpatija prema Crnoj Gori i kralju Nikoli I. U kulturološkom smislu, čestitke prikazane na ovoj izložbi izuzetno su i raritetno dokumentarno svjedočanstvo o odnosu drugih zemalja, evropskih i svjetskih, prema Crnoj Gori u trenutku njene pune međunarodne afirmacije. Zbog svog dokumentarnog značaja i autentičnosti one predstavljaju najsazetiji presjek o mjestu i ulozi Crne Gore krajem prve decenije XX vijeka. Izložba je pripremljena povodom obilježavanja jubileja desetogodišnjice od obnove crnogorske državnosti.

Povodom obilježavanja jubileja na Cetinju, govor je održao predsjednik Crne Gore Milo Đukanović:

Poštovani građani Cetinja,

Poštovani građani Crne Gore,

Dame i gospodo,

S poštovanjem prema našoj dugoj državnoj tradiciji, prema crnogorskoj dinastiji Petrović i crnogorskom kralju Nikoli I Petroviću, obilježavamo 110-tu godišnjicu od proglašenja Knjaževine Crne Gore za kraljevinu.

Podsjetimo se danas: Crnogorska narodna skupština je jednoglasno zatražila od knjaza Nikole da Crnoj Gori vrati državni status koji je imala u vrijeme Vojislavljevića, podnijevši predlog za obnovu "starog kraljevstva", a Knjaz je 15. avgusta 1910. godine po starom kalendaru, potpisao i obznanio Zakon o proglašenju Knjaževine Crne Gore za Kraljevinu.

Nije to bila samo nagrada za hrabrost i požrtvovanje pred očima predaka i potomaka, taj historijski čin potvrdio je samosvijest crnogorskog naroda o svekolikom državnom preobražaju koji je Crna Gora ostvarila u toku mirnodopskog vremena.

"Duboki su temelji ovoj obnovljenoj kraljevini našoj. Oni silaze do nekadašnjih zetskih kraljeva Vojislava, Mihaila i Bodina... Na tome dubokom temelju počeli smo i mi zidati, i danas evo staroga kraljevstva našeg opet da blista pod suncem nebeskim...", istakao je kralj Nikola I Petrović u historijskom obraćanju.

Današnja Crna Gora ponosno stoji pred nepobitnom historijskom istinom hiljadugodišnjeg državnog identiteta.

Postoji utemeljena na historijskom pravu jedne od prvih priznatih kraljevina na Balkanu, od januara 1078. godine, kada papa Grgur VII tituliše crnogorskog vladara Mihaila – kraljem Slovena, što je svjedočanstvo da je Duklja u drugoj polovini XI vijeka bila kraljevina; i da je njen status bio međunarodno priznat. A od Mihaila

– još sedam vladara iz dinastije Vojislavljević, nosili su tu titulu.

Imati državni status u XI vijeku, u vrijeme kada mnogi evropski i balkanski narodi tek snivaju državna utočišta, svjedoči o našoj ranoj političkoj i identitetskoj samosvijesti i homogenosti, o državi koja je odraz kolektivne težnje naroda da uredi zajednički život. Zato, veličinu crnogorske državne tradicije ne umanjuju historijski fakti o povremenom gubljenju državne nezavisnosti – naprotiv, ti su nam fakti i dan danas krvava historijska opomena o unutrašnjim i spoljnim otporima našem opstanku i o odbrani slobode i časti ovog našeg malobrojnog naroda na ovovremenoj političkoj vjetrometini balkanske raskrsnice.

Nezavisna država, uprkos otporima i osporavanjima, konstanta je našeg historijskog identiteta. To je na dan proglašenja Crne Gore za kraljevinu slikovito objasnio slavni crnogorski vladar Nikola I Petrović: "Vrijeme je rušilo samo ono što je nad zemljom bilo, ali što je izidano bilo u njoj i što je usađeno bilo u srcima slobodnih gorštaka ovih planina, to nijedan silnik, koji je na našu otadžbinu nasrtao, nije mogao porušiti.

Koliko je proglašenje Crne Gore za kraljevinu 1910. godine potvrda da se velika historijska tradicija ipak ne može zatrijeti, reći će još slikovitije događaj koji se na Cetinju i danas čini živim: to je svetkovina proglašenja kraljevine, koja će obilježiti i crnogorsku i evropsku povijest. Cetinje nije samo okupilo ondašnje evropske dinaste i dinastičke porodice orodene sa crnogorskom dinastijom Petrović – iz Italije, Bugarske, Rusije, Austrougarske, Srbije i Grčke; na Cetinje su stigle riječi podrške i priznanja kraljevini Crnoj Gori od britanskog kralja Džordža, ruskog cara Nikolaja II, njemačkog kralja Vilhema, austrougarskog cara Franja Josifa, od predsjednika Francuske Falijera, predsjednika SAD Tafta... Te međunarodne reakcije svjedočile su o događaju koji je svojim značenjem prevazilazio granice Crne Gore i jasno potvrđivale visoki ugled koji Crna Gora i njen vladar tada uživao. Zašto je, pak, jedino u Srbiji, proglašenje kraljevine predstavljano kao izlišna predstava vladarske sujete, i čak ismijavano, politički fakti daće nam odgovor kroz dalju historiju srpsko – crnogorskih odnosa. Aspiracijama Srbije, tada politički i vojno moćne balkanske države, nije bila po volji ni knjaževina Crna Gora, 58 godina prije ovog događaja, pa ni tada proglašena kraljevina Crna Gora – sve je to ostalo zapisano da nas neumoljivo opominje.

Proglašenjem kraljevine prije 110 godina, događajem kojeg se danas sa zaslužnim pijetom sjećamo, jedan ciklus u historiji državnosti Crne Gore je okončan. Iz-

među dva historijska državna biljega – Vojislavljevića i Petrovića Njegoša – sagledavamo naše državno nasljeđe kroz četiri dinastije, tokom deset vjekova.

Tokom potonjeg stoljeća, u kojem se Crna Gora našla državno obespravljena, nikada nije presahnjivao duh identitetske samosvijesti, ni svijest o državnom crnogorskom biću.

No, Crna Gora ne smije da zaboravi da je borbu za slobodu i nezavisnost pratila i borba za institucionalno uređenje države i njeno međunarodno priznanje. Na Berlinskom kongresu 1878, na kom je i zvanično potvrđena državna nezavisnost Crne Gore, okončano je njeno takozvano "herojsko doba" i nastupilo je novo – doba unutrašnjeg preobražaja i radikalnih reformi državne uprave, ubrzane izgradnje i razvoja u kojem su nastala njena gradska središta, unaprijeđena trgovina i utemeljena industrija, poboljšane prosvjetne i zdravstvene prilike... To je Crna Gora koja je 1905. godine donijela Ustav ograničavajući apsolutnu vlast i uvodeći parlamentarni sistem.

Bio je to početak stvaranja građanske Crne Gore, budući da su njeni državljani poslije dvostrukog teritorijalnog proširenja postali i pripadnici islamske i katoličke vjeroispovijesti. Njihova građanska i vjerska prava potpuno su uvažena i poštovana.

Sloga, međusobno uvažavanje i ravnopravnost bile su temeljne odrednice vjerske politike crnogorske države, čiji je nosilac bio kralj Nikola. Istinski zaštitnik svih crnogorskih državljana, bez obzira na vjeroispovijest, i svih vjerskih institucija koje su djelovale na prostoru Crne Gore.

Njegovim staranjem formirana je Islamska zajednica Crne Gore, obnovljena Barska nadbiskupija, organizaciono uređena Crnogorska crkva, i zakonski definisan odnos države i vjerskih zajednica. U potvrdu ove kvalifikacije, vrijedan je pažnje podatak – kuriozitet: da su za pola vijeka upravljanja državom, uglavnom zahvaljujući novcu iz kraljevske vladarske kase, podignute 163 crkve i dva manastira, a obnovljeno 112 crkava i dvanaest manastira.

U vrijeme proglašenja za kraljevinu, institucionalni napredak Crne Gore i ostvareni ekonomski prosperitet bio je očigledan. Ali, nažalost, ne i dovoljan da riješi najvažnije socijalne probleme i dovede do željenog značajnog društvenog preobražaja. Tri decenije mirnog doba, nakon gotovo tri vijeka ratovanja i stradanja, očigledno nijesu bile dovoljne za to.

Promijenile su se i prilike u regionu i u širem okruženju.

Crna Gora je imala petogodišnje iskustvo parlamentarnog života. Formirane su dvije političke stranke, koje su zastupale oprečne koncepte postojanja crnogorske države.

Jedan je bilo da Crna Gora mora imati državni subjektivitet, da su interesi Crne Gore iznad svih drugih interesa. Pristalice drugog koncepta zastupale su stanovište da je smisao i svrha crnogorske države služenje opštesrpskim interesima i da Crna Gora mora predati predvodništvo drugoj državi. Pristalice interesa dinastije Karađorđević predstavljale su se politički najuzvišenijim iskazom nacionalne svijesti i činom patriotizma, dok su pobornici političkog koncepta kojima je interes Crne Gore i dinastije Petrović – Njegoš bio na prvom mjestu, žigosani kao separatisti i izdajnici "nacionalne stvari". I u vrijeme proglašenja Crne Gore za kraljevinu, iskazala su se oba politička stanovišta: prvi su uzdizanje u rang kraljevine doživjeli kao još jedan čin afirmacije njenog historijskog i državnog značenja, a drugi kao vladarsku megalomaniju i ugrožavanje prestiža Kraljevine Srbije.

Neminovno je bilo da, od uspostavljanja parlamentarizma, ova dva pola crnogorske političke scene dovedu do tenzija i sukoba, posebno u predizbornom periodu. Beograd je na sve načine podržavao protivnike crnogorskog vladara i crnogorske državne ideje. Ova podrška tzv. "patriotskim snagama" u Crnoj Gori započela je kampanjom u beogradskoj štampi protiv knjaza Nikole, a zatim i organizovanjem terorističke akcije za njegovo nasilno svrgavanje. Događaj koji je u historiografiji poznat kao "Bombaška afera", odigrao se u vrijeme oktobarskih izbora 1907. godine, kada je crnogorska emigracija iz Beograda organizovala donošenje bombi na Cetinje, s ciljem da ubiju knjaza i njegovu porodicu. Ubrzo nakon ovog neuspješnog pokušaja, u Podgorici je formirana tajna teroristička organizacija sa više od hiljadu članova, koja je počela da radi na podizanju ustanka u Crnoj Gori. Avgusta 1909. zavjerenici su osujećeni i izvedeni pred vojni sud. Ali, ono što nijesu uspjeli ni 1907. ni 1909, završili su 1918. Tada je postalo bjelodano da je to produžena ruka vlade Kraljevine Srbije.

Sučeljavanje ova dva stanovišta obilježilo je crnogorski XX vijek, i nije prestalo ni do naših dana. Zaprepasavajuće je to, ali i potvrđuje koliko su žilavi historijski korijeni crnogorskih podjela.

Ono što je jedna od najvećih i nespornih tekovina naše istorije – nezavisna država – žestoko je atakovano i u političkom životu savremene Crne Gore. Služenje tuđim interesima kao svrha postojanja Crne Gore osvjedočeno je kao ovovremena politička ponuda. Po istoj

onoj – kroz istoriju preživjeloj – matrici, borba protiv crnogorske nezavisne države besprizorno se kamuflira najgrubljim političkim i parapolitičkim sredstvima. Mi na to kažemo: retrogradnost i destruktivnost takvog djelovanja možemo poraziti samo zastupanjem istinskih civilizacijskih vrijednosti i mjerljivim učincima crnogorskih savremenih dostignuća.

Crna Gora čuva svoje državno ime i identitet. Mir i multietnički sklad.

Naša generacija je trijumfalno to pokazala 2006. godine.

Danas, 110 godina nakon obnavljanja crnogorske kraljevine, evo nas na Cetinju čista obraza – uz zahvalnost precima, koji su hrabrošću, požrtvovanjem i mudrošću stvarali državu Crnu Goru.

Uzvrćamo im razboritim glasom pokoljenja našeg doba, da njihovo djelo i pregnuće nije i neće biti uzaludno.

Moderna, demokratska Crna Gora, kao članica NATO alijanse, koja okuplja najmoćnije zemlje svijeta, prednjači na putu članstva u Evropskoj uniji. Pouzdan smo garant stabilnosti i najrazvijenija ekonomija Zapadnog Balkana. To je legitimacija naše male – velike, stare – nove državne kuće. Građanske Crne Gore.

Mi odlučno stojimo iza tog crnogorskog imena među državama i narodima.

Prijestono Cetinje i Cetinjski manastir, koje je nam je gospodar Ivan Crnojević zavještao kao nacionalno – oslobodilačko pribežište i utvrdu za odbranu pravedničkog i slobodarskog crnogorskog duha, bilo je i ostaje naša najvjerodostojnija adresa borbe za državu i odbrane nezavisnosti. Od vazda i zauvijek.

Naša poruka sa Cetinja 2020. je: Ponosni smo. Ovo je Crna Gora dostojna svoje istorije i svih njenih opomena. I vrijedna budućnosti novih crnogorskih pokoljenja.

Da je vječna Crna Gora.

Izložba u čast obilježavanja jubileja otvorena je u Svečanoj sali nekadašnjeg Vladinog doma. Na izložbi, koju je organizovao Narodni muzej Crne Gore predstavljena su autentična materijalna svjedočanstva perioda Kraljevine, muzejski eksponati koji upućuju na slavnu crnogorsku prošlost - umjetnički portreti i svečane crnogorske nošnje kralja i kraljice, plakete, medalje, lente, kostimi tog perioda, reprodukcije autentičnih fotografija sa trodnevne svečanosti proglašenja Kraljevine Crne Gore, čestitke, telegrami i utilitarni predmeti toga doba.

"Sto deset godina od obnove naše kraljevine i gotovo deset vjekova od prvih kraljevskih insignija kojima se okitio Mihailo Vojislavljević vrijedan su jubilej spram kojeg se ophodimo sa najdubljim poštovanjem", kazao je ministar kulture Aleksandar Bogdanović otvarajući izložbu.

Napominjući da u sjećanjima naroda ostaju oni ljudi i događaji koji stvaraju ideje oko kojih se i danas okupljamo, ministar Bogdanović je podsjetio da je nakon sedam srednjovjekovnih kraljeva, zasijala je i prva kruna na glavi utemeljivača moderne Crne Gore.

"Put do kraljevine krčile su sablje i džeferdari kroz stotine ratova i bezbroj žrtava na oltaru otadžbine, ali taj put uobličavali su i plemeniti stihovi i riječi i velika kulturna djela. Ne možemo, a da se ne sjetimo i crno-

gorskih ratnika, koji su u traganju za slobodom, često znali napustiti tišinu evropskog mira velikim pobjedama poput Martinića, Krusa, Grahovca i Vučjeg Dola.

Ništa im za slobodu nije bilo nemoguće, uzdizali su ugled domovine, proslavljali crnogorsko oružje obasipajući ga iznova novim sjajem. Zastava slobode i nezavisnosti koja se ponosito i jedino vila na našim krševima nije bila samo zastava slobode već i značenje jednog doba – Nikolinog doba", istakao je ministar Bogdanović.

Crnogorski pejzaž, kako je naglasio, obojen je raznolikošću i zbilje i prošlosti, a uzdizanje na stepen kraljevine je civilizacijski i nacionalni iskorak vrijedan najvećeg priznanja i slave.

"Izložba je kao i knjiga, razgovor sa vremenom, susret sa sobom. Ova izložba u maniru iskusnog kustosa vraća nas u magičnu prošlost Crne Gore. Oživljava likove i crta događaje, dok pred očima paradira čitava istorija jednog kraljevstva. Stara hartija kao pouzdani svjedok jedne znamenite epohe vodi nas kroz vrijeme kad je Crna Gora bila i mit i stvarnost.

Mit oko kojeg su se plele najljepše legende i stvarnost koja je iznjedrila tu legendu. Poput okna stare škrinje, izložba nam otvara vidik na duboke identitetske korijene i evropske težnje. Ona je i hod kroz naše najintimnije biće, kao podsjetnik ko smo bili tih kraljevskih dana i ko treba da budemo danas", kazao je ministar Bogdanović.

Ocijenio je da postavka sjećanja na slavu naše domovine i čestitao autorima na senzibilitnosti kojom su se osvrnuli na vijek za nama.

U ime domaćina i organizatora izložbe, posjetioce je pozdravila direktorica Narodnog muzeja Anastazija Miranović istakavši da joj pričinjava posebno zadovoljstvo što se ovom prigodnom izložbom obilježava 110 godina od obnove Kraljevine Crne Gore u Svečanoj sali nekadašnje Kraljevske vlade – prostoru u kojem 1910. godine proglašena Kraljevina.

Postavku izložbe čine autentična materijalna svjedočanstva perioda Kraljevine, muzejski eksponati koji upućuju na slavnu crnogorsku prošlost – umjetnički portreti i svečane crnogorske nošnje kralja i kraljice, plakete, medalje, lente, kostimi tog perioda, reprodukcije autentičnih fotografija sa trodnevne svečanosti proglašenja Kraljevine Crne Gore, čestitke, telegrami, utilitarni predmeti toga doba i sl.

Autorke postavke izložbe i teksta kataloga su Tatjana Jović, dr Anastazija Miranović i Isidora Kovačević.

PETROVDANSKI SABOR

Tekst: Novaković Želimir i Laptošević Dragiša; Foto: Hromin Anita i Petković Slobodan

Dana 11.07.2020 godine povodom 13. jula Dana državnosti i ustanka naroda Crne Gore Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka priredila je tradicionalni PETROVDANSKI SABOR.

Pripremajući se za skorašnju proslavu svog značajnog jubileja – 25 godina postojanja i djelovanja, ni ove godine, uprkos svim nepovoljnim okolnostima, nije odustala od ove manifestacije. Poštivajući sve upute stožera civilne zaštite i odgovorno se pridržavajući mjera držanja distance i potrebnih zaštitnih rekvizita, na dostojanstven način priredila je kulturno-umjetnički program za svoje članove i simpatizere Crne Gore u obližnjem poznatom izletištu Golubinjak u Gorskom Kotaru.

Otvorenje je započelo intoniranjem himni Hrvatske i Crne Gore mješovitog pjevačkog zbora "Montenegri" pod vodstvom operne dive Ljubov Judčenko Košmerl.

Prisutne je pozdravio predsjednik zajednice Želimir Novaković te predsjednik skupštine NZC Hrvatske Savić Pavičević. Zbor je nakon toga otpjevao još dva bloka pjesama "Oj Vrsuto goro velja", "Jedno jutro u svitanje zore" i "Vozila se barka". U drugom bloku pjesama izvedene su "Boka moja mila", "Đesi dasi moj golube" i "Poljem se vija". Nakon toga nastupio je riječki muzički sastav "Miculinić" koji je izmamio brojne aplauze na otvorenoj sceni.

Kroz cjelodnevno druženje uz specijalitete nacionalne kuhinje, predsjednik NZC Rijeka, Želimir Novaković sa velikim zadovoljstvom najavio je i pripremu opsežne monografije o radu crnogorske zajednice u Rijeci s ciljem promocije u jesenjem terminu, zahvalivši se vladi Republike Hrvatske, Savjetu za nacionalne manjine, Primorsko-goranskoj županiji i gradu Rijeci, prijestolnici europske kulture, na konkretnoj pomoći i izuzetnoj suradnji.

IZLOŽBA ZA JUBILEJ

Tekst: Nikola Lučić; Fotografije: Dragiša Laptošević, Anita Hromin

U skladu sa programom Tjedna crnogorske kulture od 06.07.2020 do 11.07.2020. godine u galeriji Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka, dana 08.07.2020 godine otvorena je izložba kolor fotografija našeg člana Luke Bešlića.

Tema izložbe je iz života i rada naše zajednice, a povodom 25 godina od osnivanja zajednice. Izložene fotografije osim faktografskog značaja same teme, potvrđuje izvanredan smisao autora da svojim objektivom zabilježi prave momente događaja i likova sa puno kreativnog duha i mašte, kako to rade pravi reporteri.

Otvaranju izložbe bilo je prisutno četrdesetak članova zajednice i njihovih prijatelja, te uža familija samog autora - sestra Natalija, brat Nikola i majka Dušanka, koji su dostojno prezentirali opravdano odsutnog autora.

TRADICIONALNI MEĐUNACIONALNI ŠAHOVSKI TURNIR

Tekst: Dragiša Laptošević; Fotografije: Želimir Novaković

Dana 06.07.2020. godine u prostorijama Zajednice održan je tradicionalni međunacionalni turnir u šahu povodom tjedna crnogorske kulture.

Dugogodišnji član Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka, koji je nedavno napunio 90 godina života, Miodrag Mišo Čupić nastupio je maestralno osvojivši treću poziciju.

Kuriozitet ovog natjecanja bila je, vjerojatno prvi put u šahovskoj tradiciji, podjela trofeja i imenovanje dvaju pobjednika. Borbeni remi u finalu Slavka Božića i Duška Pijanovića natjerao je turnirski odbor na presedan, da finalisti sasvim zaslužno podijele prvo mjesto, tako da je Milan Popadić, predstavnik i predsjednik Zajednice Srba Rijeka, ni kriv ni dužan, osvojio srebrnu medalju.

Nagradu najhrabrijem igraču turnira zaslužno je osvojio borbeni Aleksa Jokić, a trofej fer-pleja doma nosi poznati riječki šahovski boem Marijan Majnarić.

Šahisti bošnjačke, slovačke, srpske nacionalne zajednice, zajedno sa predstavnicima grada Rijeke, nastavili su analizu propuštenih poteza u društvu izuzetno ljubaznih domaćina - riječke Nacionalne zajednice Crnogoraca.

LJETNO DRUŽENJE NACIJA

Tekst: Želimir Novaković; Fotografije: Anita Hromin, Miloš Bulatović

Dana 25.07.2020. godine na igralištu Kampusu na Trsatu održano je LJETNO DRUŽENJE NACIJA. Na programu učestvovali su članovi zbora NZC Rijeka sa tri crnogorske pjesme iz svog repertoara.

Programu učestvovali su još i slovačka nacionalna manjina sa svojim igrama i pjesmama, nacionalna zajednica Rusina i Ukrajinaca koja je priredila izložbu slika, makedonska zajednica sa pjesmama te zajednica naroda Bosne i Hercegovine kao domaćin manifestacije.

Poslije kulturnog programa nastavljeno je druženje uz nacionalna jela Bosne i Hercegovine. Za napomenuti je da je sve proteklo uz pridržavanje epidemioloških mjera.

Manifestacija je zabilježena i na lokalnoj televiziji KANAL RI.

DA SE NE ZABORAVI

POLAGANJE VIJENCA NA MALOJ UČKI

Tekst: Nikola Lučić; Fotografije: Anita Hromin, Slobodan Petković

Ove godine 10. jula, kao i ranijih godina, Crnogorci Rijeke sa Crnogorcima Peroja i pripadnicima Udruženja antifašista Liburnije posjetili su Malu Učku.

Na spomen obilježje crnogorskom borcu za oslobođenje Istre od fašističkih osvajača u II. svjetskom ratu položili smo vijence. Svetozar Vučinić, student politehničkih nauka u Beogradu sa 20 godina prekida studije, odlazi u svoju Crnu Goru da se pridruži spontanom ustanku protiv fašističkog okupatora.

Biva uhapšen i odveden u logor u Italiju.

Nakon kapitulacije Italije njemački fašisti ga odvede u Njemačku. Svetozar bježi iz vlaka i pridružuje se istarskim partizanima te postaje komesar slavnog drugog bataljona. Krajem 1944. godine sukobio se sa njemačkom zasjedom na Maloj Učki te je na mjestu zvanom Babin grob hrabro u borbi poginuo zajedno sa svoja dva pratioca nepoznatog imena.

Nacionalna zajednica Rijeka kao znak svog antifašističkog opredjeljenja svake godine polaže vijenac na spomenik stradanja sela Mala Učka koju je fašistički okupator spalio u znak odmazde zbog masovne podrške žitelja antifašističkoj partizanskoj borbi za oslobođenje.

Uz polaganje vijenaca, članovi zbora "Montenegri" otpjevali su dvije poznate partizanske pjesme: "Konjuh planinom" i "Bella ciao".

Nakon odavanja počasti fašističkim žrtvama, kao baštinici njihove borbe, nastavili smo druženje uz pjesme iz Crne Gore, hrvatskog primorja i Istre.

*Pokoljenje za pjesmu stvoreno,
Vile će se grabit u vjekove
da vam v'jence dostojne sapletu*
Petar Petrović Njegoš

VELIČANSTVENI JAVNI ČAS DOKTORA TULPA

Tekst: Dimitrije Popović

Medicina kao naučna disciplina i slikarstvo kao mestetska kategorija bave se svaka sa svog aspekta ljudskim tijelom. Taj najsavršeniji prirodni organizam predstavlja neiscrpan predmet proučavanja pred čijom tajnom, smatrali je Božjim djelom ili najsloženijim oblikom evolucijskih procesa, i jedan i drugi, medicinar i umjetnik, doktor i slikar, stoje zadivljeni - pred njegovim fizičkim i duševnim, fiziološkim i psihološkim ustrojstvom.

Danas je medicina, koja inače bilježi spektakularne rezultate svog napredovanja, zahvaljujući kojoj je produžen ljudski vijek i život se čovjeku u izvjesnom smislu zdravstvenog standarda promijenio na bolje, posebno zaokupljena problemom tajne koronavirusa. Djelovanje kovida 19 na ljudski organizam ostavlja niz nedoumica i svojim djelovanjem zbunjuje medicinsku struku.

Tijelo čovjekovo opet je u fokusu aktuelne pandemije. Vrše se pokusi za lijek protiv bolesti, ispituje razorna moć virusa na određene organe, pretpostavljaju se negativne posljedice za preživjele od ove planetarne virusne bolesti. Želja i potreba, da se kroz poznavanje i proučavanje ljudskog tijela, njegove građe, funkcioniranja organa te takođe i djelovanja bolesti, patoloških promjena, kojima se njegova trošnost posebno izlaže, dakle tijelo kao predmet opšteg medicinskog interesa bilo je zanimljiva tema i za umjetnike.

Slika koja na najuvjerljiviji način govori ili pokazuje taj odnos slikarstva i medicinskog proučavanja tijela je remek djelo holandskog slikara Rembranta van Rijna nazvana "Čas anatomije doktora Nikolasa Tulpa". Odbojnu realističnost naslikane radnje mladi je majstor iz Lajdena uzdigao do uzvišenog prizora simboličko filozofskog značenja. Kad je naslikao ovo svoje remek djelo (1632) Rembrantu je bilo samo dvadeset šest godina. Narudžbu je dobio od amsterdamskog ceha hirurga. Prema ondašnjim hronikama i dokumentima, seciranja leševa bila su javna i izvodila su se u pravilu jednom godišnje.

Tim su stručnim demonstracijama medicinskih istraživanja i učenja o ljudskom tijelu mogli prisustvovati osim doktora, posebno hirurga i patologa, i oni laici koje je zanimalo potkožni ustroj ljudskog tijela a koji su za svoju

znatiželju morali platiti određenu cijenu koja bi pripala hirurškoj cehovskoj kasi. Takođe po pravilu struke leš koji bi bio podvrgnut seciranju morao je biti "svjež", ne stariji od dva dana. Najčešće je to bilo tijelo nekog od osuđenika na smrt vješanjem, u ovom slučaju zločinca Arisa Kinta. U mračnom ambijentu prostorije u kojoj se vrši seciranje prisustvujemo stručnoj demonstraciji znanja glavnog amsterdamskog anatoma, slavnog doktora Nikolasa Tulpa.

Doktor je glavna figura u kompoziciji. Mirno sjedi u profesorskoj stolici, odjeven u crno sa šeširom na glavi širokog oboda čija takođe crna boja ističe lice onoga koji je je svoju superiornost u medicinskoj struci stekao studioznim radom i proučavanjem funkcionisanja savršenog ljudskog organizma te tako stekao status vrsnog, visokocijenjenog stručnjaka. Bijela uštirkana kragna s čipkastim rubom i uredna zašiljena bradica takođe su detalji koji kao da dodatno upućuju na doktorovu pedantnu strogost i načelo discipline u radu koja je garant napredovanja u stručnom usavršavanju. Njegovo inteligentno lice pronicljivog pogleda predstavlja živi kontrast mrtvoj beskrvnoj puti leša koji je položen na obducijskom stolu.

Rembrant je majstor nijansiranja psiholoških stanja i ljudskih karaktera. Tu svoju sposobnost koju je posebno izrazio u nizu svojih autoportreta, takođe demonstrira i u ovoj slici javnog časa iz anatomije. Sedam se likova gotovo nagurava oko leša slušajući profesorovo izlaganje. Neki s izrazito napetom pažnjom slušaju i gledaju u predmet doktorovog demonstriranja. Slikarski postupak chiaroscuro, svjetlo tamnih odnosa u ovoj kompoziciji, što se u holandskom slikarstvu razvilo od Karavađovog načinja slikanja, kontrastiranja svijetla i sjene, Rembrant je taj tenebrizam usvojio na način da je svom konceptu kreiranja slike stvorio vlastiti, rembrantovski način osvjetljenja. Svjetlost kod holandskog majstora funkcioniše po logici slike a ne po fizičkom zakonu osvjetljenja prizora.

U Rembrantovim slikama svjetlost isijava, emanira iz likova koje prikazuje. To je ono unutarnje osvjetljenje kojim nam se iz guste tame pokazuju naslikana lica i

stvari. Zato je besmislena primjedba jednog uvaženog kritičara koji je primijetio, kako je rekao, "nelogičnost" polusjene, one "umbre mortis", "sjene smrti", na licu položenog kadavera. Uostalom taj dio mrtvog lica zaklanja, čineći tu rafiniranu polusjenu, rame nagnutog lika koji s izrazitim zanimanjem gleda u anatomiju rasječene podlaktice leša. Položaj mrtvog tijela što ispruženo leži u blagoj dijagonali gotovo blješti svojom mrtvačkom puti.

U kontrastu je s tamnim ambijentom u kojem se radnja događa i živim pokretima prisutnih. Doktor Tulp je desnom rukom kojom drži anatomske nožice upravo podigao mišićni snop s tetivama lijeve mrtvačeve podlaktice. Svojom lijevom rukom lijepe građe kakvu obično imaju pijanisti i hirurzi, ističe važnost onoga o čemu govori. Izražajnost doktorove ruke je isto toliko značajna, gotovo koliko i lica prisutnih. Jer i mi takođe posmatramo važan trenutak kada se saznaje nešto toliko značajno i bitno što će puno toga rasvijetliti u tajnoj strukturi čovjekovog anatomskeg mehanizma.

Ova je Rembrantova slika dobila na popularnosti u široj javnosti bivše Jugoslavije po tome što ju je Danilo Kiš izabrao za korice svoje čuvene polemičke knjige "Čas anatomije". Snažnu vizuelnu metaforu slike Kiš je preuzeo od Žan Pol Sartra koji je u polemici s Alberom

Kamijem koristio simboličko značenje Rembrantovog remek djela. Ovo navodim zbog toga da bih istakao zanimljiva značenja koja ova slika može imati i izvan likovno estetskih kategorija. Kišova sklonost za likovnu umjetnost i njegov slikarski, vizuelni senzibilitet, osjeća se bitno u njegovom literarnom djelu. Opisujući Rembrantovu sliku u spomenutoj knjizi Kiš posebno stavlja akcenat upravo na lijevu ruku doktora Nikolasa Tulpa. Iako pišev opis u suštini ne odgovara stvarnosti prikazanog na slici taj je opis toliko nadahnut i majstorski literarno profinjen da ga ovom prilikom treba navesti: "Profesorova leva ruka, sa priljubljenim palcem i kažiprstom - to doticanje epiderme na jagodicama prstiju, gde se može osetiti najfiniji dodir praha s leptirovog krila ili cvetnog polena, tanan, skoro odsutan, kao dah, ili kad jabuke, što ga Francuzi zovu maglom zvona (brume des cloches), ta živa ruka podignuta u gest privlači pažnju nekih od učesnika više nego mrtva podlaktica i rasporene žile: kao da će iz tih priljubljenih prstiju da kresne elektricitet, inkarnacija duše, emanacija vitaliteta, kao kontrast mrtvim žilama lešine i kao - naravoučenije. Ono što poput emanacije vibrira između tek jedva primaknutog palca i kažiprsta primarijusa Nikolasa Piter-sona (Tulpa), ona iskra saznanja i iskustva, koja samo što nije kresnula kao električno pražnjenje između dva

alabastera šaržirana masom elektrona (te se učenicima čini da će to empirijsko saznanje doktorovih prstiju da ih nadahne kao sveti sakrament)..."

Ovo zanešeno Kiševo viđenje doktorove lijeve ruke jest poetizovana idealizacija koja nadilazi empirijsku egzaktnost časa iz anatomije. Naime pogledi onih najzainteresiranijih nisu usmjereni na profesorovu ruku. Jedan od učenika ili kolega, onaj što se najviše nagnuo nad lešom, usmjerio je pogled u nožicama zahvaćena mišićna vlakna i tetive rasječene podlaktice leša. Lik drugog medicinara koji se nalazi pored spomenutog kolege, kao i lik iznad njih, takođe ne gledaju u profesorovu ruku nego u veliku otvorenu knjigu, studiju iz anatomije sa važnim pojedinostima vezanim za predmet časa kojem prisustvuju. Najvjerojatnije otvorena velika knjiga naslikana u blizini stopala mrtvog tijela, predstavlja rad čuvenog flamanskog anatora, Andreasa Vezalijusa, njegovo kapitalno djelo *De humani corporis fabrica* - Studije ljudske anatomije, objavljeno u Bazelu 1543, djelo na koje su se referirali svi veliki anatomi. Lik iz prvog plana slike, drugi slijeva, koji sjedi prikazan iz profila, takođe je pogled usmjerio na veliku, egzaktnim podacima bogatu knjigu. Zato doktorova ruka, onako kako je naslikana, samo potvrđuje posebnost onoga što

on upravo saopštava, onoga što se nalazi u građi secirane podlaktice stvarnog leša. Ugledni anatom to čini pred okupljenim medicinarima koji neposredno svjedoče na "živom" primjeru o onome što je u knjizi empirijskom metodom sticanja znanja prenešeno, zabilježeno i označeno.

Po nekim dokumentima Rembrant je posjedovao gipsane odljeve ruku koje je secirao slavni Vezalius, što dokazuje slikarevu studioznost u pripremi za rad na ovoj kompoziciji. Ono što je posebno zanimljivo, i na neki način metafizički uspostavlja viši smisao realistički prikazane scene, dva su važna detalja što se odnose na dvije naslikane ruke. Secirana šaka zločinca otvorenog dlana ispruženih prstiju, kao ogoljela slika smrti i živa rječitost doktorove značajno podignute ruke kao da uspostavljaju nevidljivu energiju mistične vertikale koja ih istovremeno razdvaja i spaja, kroz konstantu nepromjenljivog ciklusa života i smrti.

Zato bi ovom Rembrantovom remek djelu, dubokom smislu njegove humanističke teme, pristajala u podnaslovu latinska sentenca ispisana na Anatomskom institutu u Parizu *Hic locus est, ubi mors gaudet succurrere vitae* - Ovo je mjesto gdje se smrt raduje da pomogne životu.

SREBRENICA

*Fatimi Muhić koja je iste godine rođena i ubijena
1995 - 1995. Najmlađa žrtva Srebrenice*

Oprosti
Malena
To nijesu bili ljudi

Tek otvorila
Oči
Ugledala
Svijet

Vampire

Istračali iz šuma
Orni
Da ubijaju i kolju

Šta si skrivila
Kome
Tek progledala

Vidjela
Nož mjesto cvijeta
Krvavo oko
Umjesto sunca
Nijesi stigla
Ni da se osmijehneš

Gdje je tvoj
Osmijeh
Malena

Plać se
Čuje
Do kraja svijeta

Nebom
U dubinama vijeka
Iz cvijeta
Što se
Na vjetru njiše

Postaješ latica
Proljeće
Izvor
Na sušnoj zemlji
Čuvarkuća

Lasta

A stid se
Vijekom širi
Bog odasvud tjera

One što su te
Ubili

Bog je velik
Malena

Dočekao s puno
Igračaka

Otvorio rajska
Vrata

Postala Božja
Miljenica

Sada bi bila
Djevojka
Sa dvadeset i pet

Ijeta
Možda majka
Rodila kćerku

Ili sina

Ovako

Ti si
Srebrenica

11. jul 2020.

Miraš Martinović

TEMELJ I PONOS CRNE GORE

Tekst: Marko Špadijer

U nastavku pročitajte tekst Marka Špadijera koji je objavljen u prilogu Kult - dodatak za kulturu i društvo časopisa Pobjeda 29. avgusta

Predugo i organizovano se crnogorska sudbina pretežno usmjerava prema tuđim modelima i interesima. Vrijeme je za osvajanja budućnosti prema sopstvenoj mjeri. U tom smislu, svaki kutak Crne Gore treba da osjeća odgovornost za svoju domovinu.

Cetinje nije nastajalo kao ostali gradovi. Nijesu vlastela, zanatlije i trgovci gradili palate, ulice i trgove, već su vladari i monasi doveli poslugu da im služe i izrađuju mačeve i štamparsku presu. Poslije Duklje i Zete, koje su se sa drugim slovenskim zemljama nastalim na nasljeđu Vizantije međusobno borile za prevlast, na Cetinju, novoj prijestonici, 1482. godine, rođena je Crna Gora.

Posna zemlja i puška su hranile i čeličile gordi narod kome je sloboda bila iznad života. Vjekovima je ova zemlja bila lišena svakog dobra i napretka. Sa Cetinjem u centru, crnogorska plemena, surova od borbe sa neprijateljima i međusobnih sukoba, gradila su državni savez zasnovan na ratničkoj etici, slobodi i pravdi. Poštovali su Boga i čovjeka, a uvažavali izabrane vođe.

Mala mediteranska država na limesu carstava, civilizacija i kultura, pod stalnom opsadom velikih, bila je prinuđena da se bori za opstanak. Crnojevići su u četrdeset godina svoje vladavi ne udarili temelje mudre politike. Ivan Crnojević, "otac Crnogoraca" i njegov nasljednik bili su pravedni gospodari. Zemlju su davali svojim podanicima, ali su im oduzimali kad učine nevjeru. Znali su saradivati sa susjedima koji su im radili o glavi. Kao vladari renesansne svijesti bili su oslonjeni na Evropu i njena dostignuća, što najbolje pokazuje ćirilski štamparija na Cetinju i uloga koju su inkunbule Đurđa Crnojevića vjekovima imale širom slovenskog pravoslavnog svijeta.

Crna Gora je poslije Crnojevića pala u ropstvo, a Cetinje razoreno. Petrovići su podigli Manastir iz koga će kao vladike rukovoditi otporom nikad sasvim pokorene Crne Gore. Cetinjska mitropolija je bila jedini pravi feudalac u Crnoj Gori.

KULT SLOBODE

Taložila se vjekovna tradicija borbe i rastao kult slobode. Stranci su zapazili da "Crnogorci žive pod oružjem i od oružja". Mukotržno se održavalo zajedni-

štvo plemena, vladike kumile i zaklinjale na slogu. Kroz bitke i državničku dalekovidost je rastao politički i duhovni autoritet vladika i suverena iz dinastije Petrović koji su presudno uticali na stvaranje crnogorske državne zajednice. Nerealne dinastičke ambicije kralja Nikole, politika srpske Vlade i nevjera ratnih saveznika doveli su 1918. do gubitka samostalnosti Crne Gore.

Opšternogorski zbor kao nadplemenska institucija koja odlučuje o najvažnijim državnim poslovima, traje od 1500. godine, a Cetinje ostaje, kako kaže historičar Gligor Stanojević, "magnetno jezgro" Crne Gore.

Rastom i razvojem Crne Gore, Cetinje bogati svoju prijestoničku funkciju. Poslije izgradnje Biljarde, Njegoševe rezidencije, počinje razvoj Cetinja, a od Berlinskog kongresa i međudržavnog priznanja, dobija

urbanu formu. Dvorski život, diplomatija, vojska, trgovina, zanati, škole, novine, kulturna dešavanja daju gradskoj dinamici modernu notu. Ne samo što je u Njegoševom smislu "odavde prva iskra sjekla", već su odavde poticale sve ideje o oslobođenju i rukovođeno akcijama za stvaranje Crne Gore kakva je danas. Podlovcenska Crna Gora se širila poštujući različitosti po vjeri, jeziku i narodnosti svojih novih građana. Ona je postala jedan državni entitet po zajedničkoj sudbini svojih različitih djelova, koji su bili izloženi snažnim po prirodi i posljedicama različitim uticajima. Na Cetinju je začeta moderna Crna Gora u svim pravcima. Od Cetinja počinje razvoj državnih institucija, školstva, izdavaštva, novinarstva, zdravstva, sporta...

SPOMENIK TRAJANJA

Na Ćipuru su ostaci Dvora Crnojevića, dvor Petrovića, Manastir, Biljarda, guvno na kome je zasijedao Opšternogorski zbor i brijest pod kojim je pravdu dijelio posljednji crnogorski suveren. Na tom malom prostoru su međaši viševjekovne historije Crne Gore. Sa Vlaškom crkvom, Lovčenskom vilom, Orlovim kršom i zgradama ambasada evropskih zemalja, kompletira se vizuelna legitimacija Cetinja, kojom se hrani ponos svakog njenog građanina. Ćipur kao historijska bašta u kojoj je uzgajana crnogorska državotvorna svijest i kalio crnogorski pogled na svijet i moral, poziva na hodočašće sve poštovaoce crnogorke prošlosti. Na tom mjestu je sintetizovano ogromno iskustvo u vođenju državnih poslova, gorčina zbog nepravde moćnih i tuge zbog domaće izdaje i nesloge, što savremenici, koji se rukovode geslom "Da je vječna Crna Gora", daju dragocjene pouke.

Upravo zbog toga što je Ćipur spomenik trajanja, gordosti i slave Crne Gore, neprijatelji crnogorske nezavisnosti i nacionalne samobitnosti Crnogoraca nastoje da ga otmu i ponize. Vladan Đorđević, predsjednik Vlade Srbije je krajem prošlog vijeka rekao crnogorskom ministru vanjskih poslova "Prizren vam treba, gladnici jedni! A ne znate da ćemo vam i Ćipur uzeti, po kome slavnom imenu nazivate se nekakvim ušljivim plemićima".

Prijetnja izrečena Gavru Vukoviću ostvarena je u naše vrijeme. Ćipur i Cetinjskim manastirima gospodari namjesnik SPC, zatire i u kamen zatuca sve crnogorsko. Crnojevići su nelojalnima oduzimali imanjanja, a kada je Crna Gora posustala u izgradni Njegoševa mauzoleja na Lovćenu, opština Cetinje je preuzela inicijativu. Trenutak je da Cetinje traži od države da preda Cetinjski manastir Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi i povрати historijski spokoj na Ćipuru.

DUH NEPOKORNOSTI

Poslije Drugog svjetskog rata prijestonica Crne Gore je preseljena u Podgoricu, koja je preuzela odgovornost za Crnu Goru, kao republiku u SFRJ. Cetinje, stara prijestonica i grad heroj sa pedeset svojih građana okićenih ovim partizanskim odličjem, ostavljeno je da umire kao stari nemoćni roditelj. Cetinje je potom, zahvaljujući industriji, nakratko oživjelo i zadobilo novu prepoznatljivost. Degradaciju je doživjelo kada je njegovo gradsko rukovodstvo pozvalo "AB revolucionare" i srpske paravojne jedinice da utjeruju duh Podgoričke skupštine u samo srce crnogorske vertikale. Ubrzo se pokazalo se da u njemu živi duh nepokornosti i suverenosti. Zastavu tog duha podigao je Liberalni savez, a otpor su organizovali svi koji su crnogorstvom zadojeni. Decenije tranzicije odnijele su u ponor cetinjsku radničku klasu i srednji stalež, a penzioneri, činovnici, nezaposlena omladina, kao ni biblioteke, arhiv, muzeji, nijesu mogli da obnove dinamiku društvenog i kulturnog života, pa se grad našao na aparatima za vještačko održavanje. "Cetinje ne radi", grafit iz tog doba najbolje ilustruje stanje u kome se grad nalazio. Krajem devedesetih godina prošlog vijeka, a naročito poslije referendumu 2006. godine, kada se crnogorska državna politika vratila u maticu nacionalnog interesa, Cetinje je ozakonjeno kao prijestonica Crne Gore. Postalo je ono što je uvijek bilo - historijski simbol i vrelo suverenističke energije. Ponešto je učinjeno na njegovoj revitalizaciji. Povezano je modernom cestom do mora i Podgorice, stvoreni uslovi za Univerzitet umjetnosti, preseljeno Ministarstvo kulture, a planski se radi na osnovu posebnog Zakona o prijestonici. U velikom smo zakašnjenju i raznim oskudicama u korišćenju potencijala koje nam Cetinje pruža za moderno sagledavanje prošlosti. Predugo i organizovano se crnogorska sudbina pretežno usmjerava prema tuđim modelima i interesima. Vrijeme je za osvajanja budućnosti prema sopstvenoj mjeri. U tom smislu, svaki kutak Crne Gore treba da osjeća odgovornost za svoju domovinu. Napravljeni su važni koraci u tom pravcu, ali nam predstoji naporno putovanje za prevazilaženje naslaga prošlosti i izgradnju zajedništva i samosvijesti o Crnoj Gori kao demokratskoj građanskoj državi koju će štiti i voljeti svi njeni građani. Da nije živjela duhom Cetinja, Crne Gore ne bi bilo. Cetinje je izgubilo potencijal da održava homogenost zemlje, ali svojim historijskim značenjem i simbolikom ostaje nepresušni izvor državnog ponosa i patriotskog jedinstva.

U DUH SE NAJPRIJE UPISUJE VIZUALNI SADRŽAJ

Tekst: Lidija Vukčević

Floberitis - kao rinitis, sinusitis, otitis ili heksagonitis. Dobije se svake prijestupne godine kad se iščitavaju ti srednjoškolski sažetci romana o provinciji i preljubu

F

Frizura - mama je govorila kako su frizerke ljubomorne na kosu. A žene su se sedamdesetih dotjerivale najviše frizurama. Kaciga je bila u modi, natapirana i prethodno na viklerima obujmom uvećana kosa. Bile su mi smiješne žene tog vremena. Svaka u najlonkama i sukne koje jedva da doseže koljena. I sve do jedne u šiljatim štiklama.

Frizura 1 - je bubi - kopf, za koju sam prvi puta čula davno.

Frizura 2 - je kaciga: natapirana kosa žena koje su izašle ispod haube i mirišu na lakove za kosu.

Frizura 3 - je savijača. Nose je muškarci koji su očelavili. Zaližu s tjemena na čelo taj pramen-ovitak. Prvaci su javne osobe-pjevači i političari.

Frizura 4 - je trajna ondulacija, tzv. mini-val. Kao da ste glavu stavili u veš-mapinu i nafrčkanu izbacili van. Predigra za podvrstu - afro-frizuru ili hendriksicu, kako smo u mojoj generaciji zvali namjernu ili pretjeranu hipervalovitost.

Frizura 5 - palma ili pletenica oko glave, najčešće otjemenjeni neotmjjeni zavojnicom ojačani i uvećani opseg glave. Pogledajte nacističke propagandne filmove, žurnale iz 40ih ili nedavnu političku prvakinju Ukrajine. Sve vam je jasno.

Frizura 6 - španjolska punđa. Najgizdavija od vezivanja i preplitanja kose kod žena. Na podlozi savršene jajolike lubanje podijeljen razdjeljak i kosa svedena u kružnu ili kuglastu skulpturu. Romi Schneider i moja mati.

Frizura 7 - tifusica. Kratko ošišana, raščupanim nejednanim pramenovima kosa na djevojčurcima s početka 70ih. Bila sam jedna od njih već na trećoj godini studija.

Frizura 8 - šiškama i ravnim rezovima kosom uokvireno lice do dužine brade ili naviše ramena. Nose ju

intelektualke, s lennonicama na nosu.

Floberitis - kao rinitis, sinusitis, otitis ili heksagonitis. Dobije se svake prijestupne godine kad se iščitavaju ti srednjoškolski sažetci romana o provinciji i preljubu. Izašao je iste '57. godine stoljeća revolucija kad i bodlerovski Cvijeti od zala, reklo bi se komparativnom literarnom ekonomijom, raguškom uostalom.

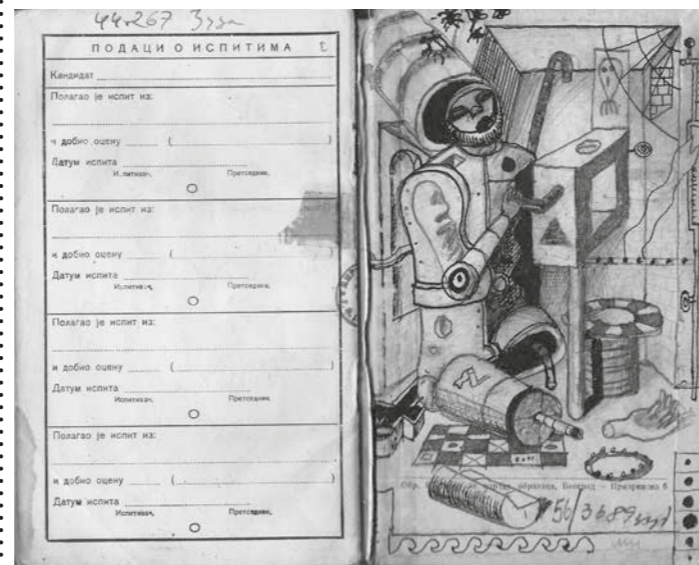
G

Gdje su mi oči bile - mnogi bi se to mogli pitati već nakon prve godine zajedničkog života. Oči su međutim zatvorene u zaljubljenosti.

Glupost - ovu bi jedinicu trebalo ispisati krupnim slovima. Jedna od najcementiranih činjenica ljudskosti i povijesti. Uzaludna je borba protiv nje. Sve nadvlada i sve preživi.

Govno - u francuskoj a sve više i u našoj kulturi sve je merde, govno. I život i brak i ljubav i karijera i država i političari i vjera i svećenstvo i Vatikan i CIA i komunizam i navlastito kapitalizam sa svojom socijalnom državom ili pomoći. Zagrepčanci i tu prednjače. Verslibristi govna, govnovalji ili govnorjerci na djelu!

Građanski odgoj - kao antipredmet vjeronauku. Onda su djeca koja pohađaju prvi bez vjerske kulture. Ili obratno. Zar ne bi etika ili osnove filozofije za sve srednjoškolce

bile pravi protuotrov posvemašnjoj kristijanizaciji? A ne nešto nejasno što se predlagalo nakon moje profesure: građanski odgoj. S koje strane stoji čaša za liker a s koje za dižestiv tanjuru ili escajgu na podlozi od zamrljanih kariranih stolnjaka u mliječnim, samačkim ili restoranima nove francuske kuhinje?

Grieh - ni istočni ni zapadni. Buba u moralnom imperativu koji se u dogmatika čita kao memento mori. Kaznu zatvora ipak najčeše izbjegavaju zločinci, kriminalci, krvnici, velike ribe. Sitnima pune zatvore ili dnevne boravke.

GO-godišnji odmor - magična šifra zaposlenih. Čekaju na ljeto ili rjeđe zimu, da odu na godišnji. Vi sami ne brinete puno, jer ste potrošili mnoge dane u praznovanju, odmaranju. Ne osvrćete se, jer ste umirovljeni. Nastojte ne brinuti i ne gubiti iz vida kamičke, oblutke ili herbarij, za pamćenje i podsjetnik na neke odmore. Tu su još i svici, svijetnjaci. Titraju s najne očekivanijih mjesta. Ponekad i s kamena umetnitog između terasa.

H

Humor - engleski je najnejasniji: smiju se bez veze i kad je situacija smrtno ozbiljna; slavenski humor ne postoji, jer Slaveni vole samo raskalašni život pa im je i humor pretio; međutim, Mujo i Haso namiruju sve odličnim vicevima.

Hrana - jedite siti. I u mladosti, i posebno, u zreloj dobi. Barem tri obroka. Inače je čas da uobročite svoj život. Ne padajte pod utjecaj moda. Te savjete o mršavosti ionako pišu frigidne i samozvane urednice. Hrana je, zapamtite dobro, svemu glava. Posebno hljeb. Ne dopuštajte sebi skromnu starost. Budite hedonist. Jer, ionako ste gladni, druženja, prisnosti, emocija nadasve. Hrana nije surogat. Već dobra nužnost. Kao Dobra sreća.

Hladne Engleskinje - a viktorijanska književnost i njene frivolne pripovijesti?

Hladnoća Sjevernjaka - ništa netočnije. Topli su i ljudski, ne samo nakon piva ili groga. Ponekad se nasmiju srdačno i kad vas ne poznaju, na ulici. Čini se, bez ikakva interesa.

I

I - Koliko možete svezati i ili, stilizirate li dobro, razvezati ovim veznikom? Čitavu nisku.

Ideja - Moćna filozofska aparatura počiva na ideji. Eidolosa. Kod Grka značio je idol, uhvaćenu sliku. Idein vidjeti, i eidos, lik, spoljašnjost, vanjskost. Svakako dolazi od pojavnog da bi u novije doba filozofije, od vremena kantovske filozofije priješlo iz fenomenalnog

u apstraktno. Pojam je sadržaj ideje, smislen i različit. Naprotiv, pojave su postale besmislene i prazne.

U duh se najprije upisuje vizualni sadržaj. Stoga su sve ideologije krcate koloritom: pogledajte nošnje ili zastave koje predstavljaju.

Imati ideju - naglo osvjetljenje problema. Nemati ideju - češće: nemati pojma u nekoj stvari. Ideja je sinonim pojmu. Noesisu. Misaoni sadržaj predmeta. Rekvizit mišljenja, najčešće uzaludan.

Ideologija - koju su navodno izbrisali novoinformatičari u novoj eri postindustrijskog globalizma. Bla, bla, bla... Ipak je ta tiha, virtualna info-revolucija rasula svaki smisao: ekonomije, politike, filozofije, književnosti, konačno i umjetnosti. Dokinula mišljenja ozbiljenjem prakse odsustva i nevidljivosti, nedodirljivosti, nedostupnosti.

Najprije odsustva pomisli na smisao ljudske pobune. Suvremena je globalna idolatrija, jer za ideologiju treba bar jedna suvisla politička ideja, postala praksa vladajuće desnice na (zbiljskom i virtualnom) djelu. Info - blato kojim se kalja i u kojem se valja politička pornografija.

Ili - ili to ili ono; ili-ili, situacija kojom imperativno naređujete ili ste se doveli do paroksizma.

Inokosan, inkokoština - sam svoj gospodar kažu stariji pisci; u mome zanatu: samostalni vanzajednički živopisac ili rukopisac... Živi udaljen od zajedništva, bez vlasništva ili sklonosti za kolektivno.

Istinoljupci - spremni su vam oči izvaditi ako ne dijelite njihove istine.

MONTENEGRO 5

Tekst: Branko Borilović

Malo Crnogoraca danas zna da je 60-ih i 70-ih godina prošlog vijeka Evropom suvereno vladala jedna muzička grupa iz Crne Gore.

Bila je to grupa "Montenegro five" ili Montenegro 5, pod kojim imenom su bili poznati u muzičkim krugovima Evrope. Grupu su sačinjavali vrhunski muzičari sa prostora Crne Gore, Cetinjanin Đorđe Kraljević, zatim Branimir Mijatović, Slobodan Novović, Dragoljub Vagner i Milan Kovačević. Ovi vrsni muzičari upoznali su se daleko van granica svoje Crne Gore u Njemačkom gradu Esenu. Prije poznanstva, svi su bili članovi raznih crnogorskih, jugoslovenskih i evropskih muzičkih sastava. Prema pisanju beogradske "Radio TV revije", od 28. jula 1967. godine, str. 12-13, njihova ploča "Muzika atmosfere" u jednom trenutku na prostoru Zapadne Evrope bila je prodavanija nego ploče čuvene engleske grupe "Bitlsi".

Interesantno je da su njih petorica svirali ni manje ni više nego 25 instrumenata.

Đorđe Kraljević bivši fudbaler, bio je solo pjevač, svirao je bas-gitaru, kao i usnu harmoniku. Branimir Mijatović je po zanimanju bio inženjer agronomije, svirao je gitaru, usnu harmoniku, polifon i bubnjeve, ali je i pjevao.

Slobodan Novović je svirao gitaru, bas-gitaru, i usnu harmoniku.

Dragoljub Vagner, prof. muzike, svirao je violinu, klaniret, klavir, orgulje, vibrafon i harmoniku. Milan Kovačević, student medicine, svirao je preko deset instrumenata ali je i komponovao.

Kao što se vidi, članovi grupe pored muzičkog bili su i akademski obrazovani. Njihov prostor djelovanja, odnosno bavljenja muzikom, bila je Zapadna Evropa,

posebno Švajcarska i tadašnja Zapadna Njemačka, de su postizali nevjerovatne uspjehe. Najelitnija mjesta na tim prostorima su bila rezervisana za njihove svirke. Nijesu im bile nepoznate ni destinacije po Italiji, Holandiji, SSSR-u, Švedskoj i drugim evropskim zemljama. Iz pomenutog teksta saznajemo da su prihvatili ponudu jedne turističke agencije da sa brodom "Bremen" krenu na put oko svijeta. Po ugovoru bili su obavezni da sviraju po dva sata na brodu a u svakoj luci u kojoj se duže zadrže da prirede koncert. U ne tako dugom postojanju ova muzička grupa je nastupala između ostalog i sa tada poznatim evropskim pjevačem Udom Jirgensom, kao i tadašnjim poznatim pjevačima Bili Mo i Bjuti Milton.

Grupa je u toku postojanja više puta mijenjala članove iz raznih razloga, ali zahvaljuju Željku Miloću i njegovoj sjajnoj knjizi "Crnogorska pop-rock muzika 1954-1991, Bar, 2015. god. str 91-96 danas sa sigurnošću možemo reći da je kroz ovu grupu prošla čitava plejada crnogorskih i jugoslovenskih muzičara među kojima i Budvanin Mimo Mitrović, Stjepan Gut, Jovan Maljoković, Maja Odžaklijevska kao i Cetinjani Božidar Ivanišević, Bimo Maljević (gostovali na koncertima) kao i Zoran Tamindžić. Takođe moramo pomenuti i Svetozara Purka Aleksića koji je zajedno sa Kraljevićem osnovao ovu poznatu grupu, ali nažalost zbog nesporazuma brzo su se razili.

Ova grupa objavila je na teritoriji bivše Jugoslavije nekoliko singlova i LP-a. Na prostoru Zapadne Evrope takođe su objavili nekoliko singlova a imali su i više TV nastupa na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Zanimljivo je da su 1969. godine imali veliku crnogorsku turneju pod nazivom "Crnogorci Crnoj Gori" de su nastupali

u gotovo svim crnogorskim gradovima.

Ova muzička grupa je na najljepši način pronijela ime Crne Gore širom svijeta, tim prije što su na koncertima predstavljani kao "kršni Crnogorci, visoki po 2 metra." Zabilježeno je da su svoju Crnu Goru posjećivali svakog ljeta, a u Kotoru su bez nadoknade svirali po mjesec dana. Jedna njihova pjesma je posvećena Đokovom Cetinju (umro 1992. god.), ali je ona, nažalost, kako gradu tako i Crnoj Gori ostala gotovo nepoznata.

Trenutak je da se prisjetimo ovih sjajnih muzičara i šoumena, njihovih hitova, posebno pjesme o Cetinju koja bi možda mogla doživjeti i neku novu obradu, zašto da ne.

ARHITEKTA KOJI JE PODIZAO UGLED PROFESIJE

Tekst: Slobodan Mitrović

Objekat SDK Milorada Miše Vukotića je izvjesni period predstavljao novi pečat Titograda. U Ulici Novaka Miloševa, u bezličnom prostoru, ostalom poslije bombardovanja, Vukotić interpolira čudnu građevinu SDK, razuđene strukture, oslobođenog prizemlja sa prodorom uličnog partera grada, što je neočekivan urbanistički iskorak.

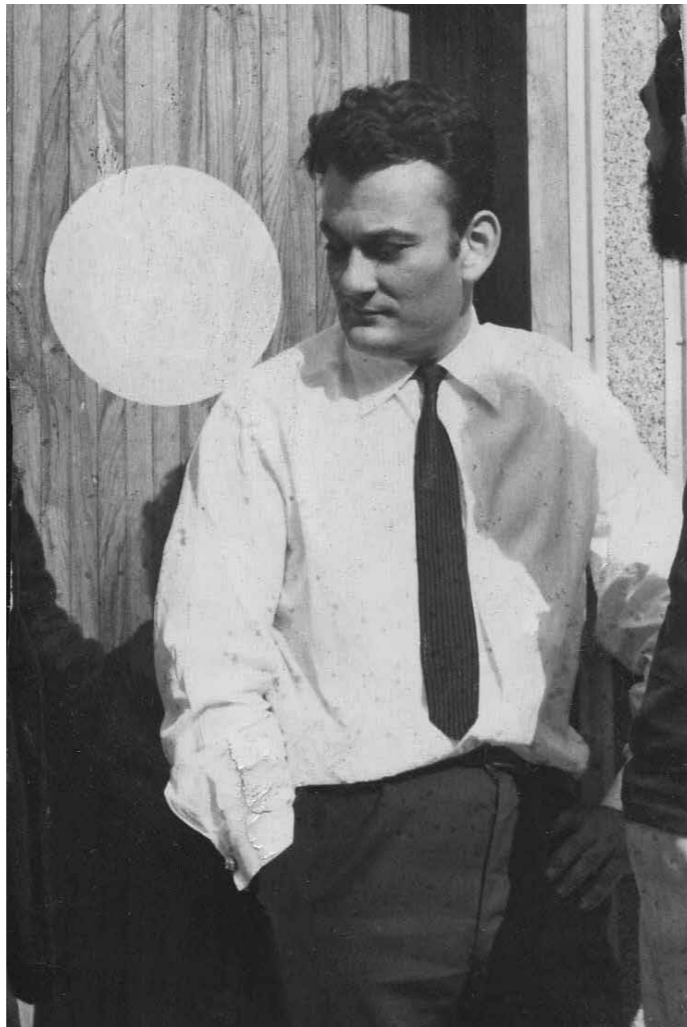
Prve generacije Crnogorskih arhitekata, diplomirale poslije Drugog svjetskog rata, imale su značajnu ulogu u izgradnji novog društva što je bitno podizalo autoritet graditeljskim strukama. Titograd (Podgorica) je bio razoren grad, kao i ratom opustošena Crna Gora.

Intezivna izgradnja stambenih, školskih, zdravstvenih i svih javnih objekata a posebno industrijskih hala je bila vanredna prilika za crnogorske arhitekte. Projektni biro su državni jer strateške planove razvoja donosi država. Urbanističko planiranje je u povelju, a sa projektom Južni Jadran Ujedinjenih nacija desetine mladih crnogorskih arhitekata ima srećnu okolnost da uz instruktazu eksperata UNDP-a stiču prva znanja multidisciplinarnog pristupa urbanom planiranju i arhitekturi.

Mišo Vukotić je diplomirao na arhitektonskom fakultetu u Beogradu (1957).

Posjeduje čudesnu inspirativnost u svim disciplinama uređenja i izgradnje prostora. Takođe posjeduje jak porodični umjetnički i graditeljski gen. Nakon stručnog usavršavanja u SAD i Londonu, postavlja GUP-ove Ulcinja 1964, Budve 1967.godine. Takođe je nosilac projekta "Južni Jadran" (1967-70) za južnu jadransku regiju

Istovremeno učestvuje u svim segmentima struke: urbanističkom planiranju, arhitekturi, pisanju naučnih i publicističkih radova, proučava arhitektonsko stvaralaštvo, istražuje tradicionalnu arhitekturu i graditeljsko naslijeđe. Putuje, skicira i snima arhitekturu CG i inostranstvu, piše scenarija i lično je sugestivnik spiker, voditelj u TV emisijama. Na svim ovim poslovima izrazit je Vukotićev intelektualni i obrazovani metodološki pristup. Aktivni je član u domaćim i me-

đunarodnim asocijacijama.

Na poslovno stambenoj zgradi – "Vračar" (1961) u bulevaru Sv. Petra Cetinjskog, preko puta MUP-a, potencira izražajnu likovnu estetiku, na inače pojednostavljenim fasadama stambenih zgrada.

Rezidencijalna vila Izvršnog vijeća Crne Gore, poznatija kao "Blažova vila" iz 1967. (danas CANU) je jedinstven primjer Moderne na manjem objektu.

Na padini brda Gorica, organski je uklopljena nenaometljivim volumenom, blago razuđene gradacije prostora, sa mjerom luksuznije porodične vile. Naglašeni horizontala, ritmički vertikalnim brisolejima, bijelom i bojenom teranovom, prodorima kamenim

platnima, ova vila i danas, poslije skoro 60 godina drži visoko mjesto u konkurenciji sa savremenom arhitekturom. Ona je paradigma estetike klasičnih materijala u poređenju sa estetikama novih sintetičkih i vještačkih materijala.

Hotel "Belvi" u tada pustim Bečićima, pri brdu Zavalu, zbog svoje prostorne izolovanosti, nije mnogo poznat. On je demonstracija Vukotićeve sklonosti ka sintezi urbane pozicije objekta, njegove organske arhitektonske strukture, sa sekundarnim elementima koji obogaćuju konstruktivističku i funkcionalnu arhitekturu objekta u kreativnoj gradaciji sa kamenim platnima kao replikama stjenovitog brda.

Projektovan u modularnom sistemu, vještom rukom, objekat je razdvojen u dvije srasle cjeline. Multiplikacijom prostorne modularne jedinice po horizontali i vertikalni sa ritmičkim smicanjima gradira građevinu kao samoniklo izraslu u Bečićkom pejzažu. Krajnje originalno Vukotić je izbjegao horizontalne strukture hotela koji su tada rađeni u blokovskom nizu svuda na primorju.

Njegov objekat SDK (izveden posthumno 1981) je izvjesni period predstavljao novi pečat Titograda. U ulici Novaka Miloševa, u bezličnom prostoru, ostalom poslije bombardovanja, Vukotić interpolira čudnu građevinu SDK, razuđene strukture, oslobođenog prizemlja sa prodorom uličnog partera grada, što je neočekivan urbanistički iskorak. Arhitektura je sa do-

sta zatvorenih fasada, geometrizirana, jakih kubusnih vertikala, nekonvencionalne forme, sa prozorskim nizovima nalazeći vezu sa tradicionalnim prozorima na okolnim kućama te kreativno, suptilno smiruje monumentalnost razuđene izražajne arhitekture.

Vukotićeva graditeljska djela su sinteza urbanizma i arhitekture.

Svojim ličnim svestranim djelovanjem M. Vukotić je podigao ugled profesije, posjedovao je sve odlike i karakteristike akademskog stvaraoca.

Kao da je velikim majstorima zacrtana tragična sudbina, umro je iznenada u 46-oj godini života.

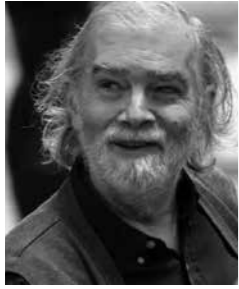
Za kratko vrijeme od dvadeset godina ostavio je veliki stvaralački doprinos. Kolege koje su sa njim radile kažu: "Vjeruj, takav se rodi jedan u sto godina"

Vukotići s Čeva, nijesu samo značajna istorijska porodica. Oni su naglašeno artistska porodica značajnih i uspješnih arhitekata i umjetnika.

Arhitekta Periša Vukotić i brat mu od strica Đuro (studirao arhitekturu), su sinovi vojvode Stevana i unuci vojvode Petra, tasta kralja Nikole I Petrovića. Perišin brat Mihailo je poznati slikar prve polovine XXv.

Đurov sin je Miodrag Mišo Vukotić a njegova ćerka Marta Vukotić Lazar je prvi profesionalni istoričar, teoretičar i kritičar arhitekture u CG. Mišova braća od strica Stevan i Vukota-Tupa, sinovi Periše su arhitekte generacijski vezani sa Mišom.

IN MEMORIAM TONKU MAROEVIĆU

(Split, 1941. - Stari Grad, 2020.)

Napisao: Dimitrije Popović

Jako me potresla vijest o iznenadnoj smrti Tonka Maroevića. Tim prije što je njegova vitalnost i nepresušna radna energija intenzivnog načina života postala gotovo poslovična. Nisam ni slutio da će naš posljednji susret na Cvjetnom trgu u Zagrebu krajem prvog mjeseca ove godine biti i posljednji. Planirali smo bili da se ove jeseni vidimo u Crnoj Gori zbog suradnje na jednom projektu.

Dugi niz godina me veže s lijepim uspomnama na Tonka. Davne 1979. godine, kada smo se upoznali, naša se suradnja gotovo kontinuirano odvijala do danas, do njegove iznenadne smrti. Tonko je bio jedan od tri autora uz Josipa Depola i Veselka Tenžeru čiji su tekstovi objavljeni u mojoj prvoj monografiji koju je uredio i dizajnirao Božo Biškupić, a izdala Nacionalna

i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1980. godine. Tonko je također bio autor teksta moje monografije "Judita" koju je također uredio i dizajnirao Božo Biškupić. Izložbu mog ciklusa "Omaggio a Leonardo" Tonko je organizirao u Milanu 1982. godine a u povodu velikog jubileja "Leonardo a Milano 1482 - 1982". Moju prvu retrospektivu crteža održanu u Zagrebačkom Umjetničkom paviljonu 1987. godine koncipirao je i otvorio Tonko Maroević. Ovo napominjem uz izostavljanje niza drugih projekata u kojima je sudjelovao Tonko Maroević, samo da bih istakao i naglasio kako sam u toj bogatoj suradnji na tim značajnim projektima mogao dobro upoznati i osvjedočiti se o svemu onome što je karakteriziralo Tonka kao krasnog čovjeka, izuzetnog intelektualca, uglednog pjesnika i likovnog kritičara. Čovjeka potpuno predanog svome radu.

Tonkov poetski senzibilitet rođenog mediteranca činio je da se njegova erudicija oplemenjuje na način da je određene kategorije likovne ili literarne koje su se odnosile na ocjenu odnosno komentar nekog umjetničkog djela, budu kvalitet po sebi, s rafiniranim metaforama, s lucidnim komparacijama i sve izrečeno s visokim stilom njegove izuzetne pismenosti. Smrt drage i cijenjene osobe uvijek budi i vraća u sjećanju one lijepe trenutke iz života, one susrete koji su uz ležernost iskrenog prijateljskog odnosa bile obogaćivane interesovanjima za teme i sižeje, likovne i literarne, o kojima smo znali razgovarati; Dante, Leonardo da Vinci, Marquize de Sade, Njegoš, Lautreamont, Nadrealizam, Freud... Ponekad smo se znali jedan drugom javljati razglednicama, iz Crne Gore ili iz Hrvatske koje smo pisali u desetercu uvijek s nekim šaljivim duhovitim tonom. Kada smo zajedno sudjelovali na znanstvenom skupu o djelu Danila Kiša koji je prije par godina organizirala Crnogorska akademija nauka i umjetnosti u Podgorici, jednog smo lijepog poslijepodneva otišli na Lovćen. Bio sam doslovno zadivljen kakvom se lakoćom i brzinom Tonko uspeo onim dugim i strmim stepenicama što vode do Njegoševog mauzoleja na Jezerskom vrhu. Čovjek koji je prešao sedmdesetu godinu života nije osjećao nikakav zamor ili napor koji je, barem meni, iziskivalo penjanje do pjesnikovog groba. Znao sam da je Tonko bio planinar i alpinist, ali ipak u tim godinama takva fizička sprema se rijetko može vidjeti kod čovjeka koji je prešao sedamdesetu godinu života. Tim prije mi se Tonkova smrt čini nestvarnom. Pandan toj tjelesnoj

izdržljivosti bio je onaj intelektualno umjetnički ili znanstveni dio njegove ličnosti. Uvijek u toku događaja, upućen u aktualnu problematiku likovno poetskih događanja ili stremljenja čiji je često puta bio izravni sudionik, uvijek je stizao na vrijeme obaviti savjesno i profesionalno sve svoje preuzete obaveze. Bio je od onih ljudi čija je dobronamjernost uvijek gledala onu dobru stranu u djelu neke mlade umjetnice ili mladog umjetnika, slikara ili pjesnika, smatrajući da će na taj način dati šansu da se afirmacijom te dobre strane nadiđu one manjkave, te tako podstakne njihov daljni rad. Taj ga je pozitivni princip krasio među svojim kolegama i prijateljima, slikarima, piscima, pjesnicima ili povijesničarima umjetnosti.

Tonko Maroević je bio rado viđen gost i u Nacionalnoj zajednici Crnogoraca u Zagrebu. Bilo da je prisustvovao ili aktivno učestvovao u prezentaciji i promociji knjiga crnogorskih pisaca u izdanju NZCH. Iznenadno se ovoga ljeta 12. VIII 2020. Tonkov životni krug završio u njegovom rodnom Starigradu (Farosu) na otoku Hvaru. Spojio se i zatvorio taj veliki životni i profesionalni krug kao isprepleteni bogati vijenac njegovih svestranih kulturno umjetničkih djelovanja koja su ostavila prepoznatljiv i neprolazan trag u hrvatskoj kulturi XX. i XXI. stoljeća. Tonkova je iznenadna smrt ostavila još mnogo nenapisanih stranica njegove velike životne knjige koju je neumorno ispisivao. Taj će Tonkov libar svojim sjećanjima na njega simbolično ispisivati svi oni koji su ga poznavali i s njim surađivali, koji su ga voljeli i poštovali.

BOŽIDAR BOŽO JOVANOVIĆ

(Kolašin, 1939. - Zagreb, 2020.)

Napisao: Danilo Ivezić

U Zagrebu je nakon kraće i teške bolesti umro Božidar - Božo Jovanović

Otišao je DOBRI DUH CRNOGORSKOG DOMA.

Svoj životni put: obrazovanje, obitelj, radni vijek i umirovljenički život vezao je za Hrvatsku. Rođen je u Kolašinu u Crnoj Gori prije osamdeset jedne godine, ali je relativno rano otišao iz nje. Otišao je iz nje ali je ona ostala u njemu.

Nijedno događanje vezano uz Crnu Goru u Zagrebu nije moglo proći bez njegovog prisustva, imao je volju i želju da bude tu u Crnogorskom domu, od samih početaka organiziranog djelovanja, kod osnivanja Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, Društva "Montenegro", biran je u dva saziva Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba.

Svojim angažmanom u mnogome je doprinio uspješnosti brojnih programa i aktivnostima kojima su Crnogorci prepoznati u Zagrebu. Njegova energija i volja su bile zadivljujuće.

Kada neko iz kuće ponese zavjet i obavezu da su mu životna pravila čovjekoljublje, odvažnost i poštenje, onda je njemu osigurano mjesto među ljude, kažu stari Crnogorci. Teško je prihvatiti istinu da te više nema.

Zbogom KOLAŠINAC hvala i SLAVA TI.

APEL

Napisao: Čedo Đukanović

Stanovišta smo da je u postojećim složenim društveno-političkim okolnostima, nakon završenih parlamentarnih izbora, opasno i posebno ugrožen crnogorski državni i nacionalni identitet i vrijednosti građanskog i demokratskog društva u Crnoj Gori.

Velikosrpski kleronacionalisti i povampirena ideologija i politika, uz snažnu podršku Srbije i Rusije, pokušavaju da dovedu ozbiljno u pitanje najveće vrijednosti i svetinje Crne Gore: njenu državnost i slobodu i crnogorsku naciju.

Svjedoci smo da je na pomolu programski i ideološki neprirodna koalicija između srpskih i prosrpskih stranaka, i građanske stranke URA, koje su u tri izborne kolone ostvarile tijesnu većinu poslaničkih mandata na izborima za Skupštinu Crne Gore, u pogledu njihovog zajedničkog formiranja vlasti, što ako se dogodi, a na žalost, najvjerovatnije da hoće, iako se nadamo da ipak neće, smatramo da neće i ne može donijeti napredak i prosperitet Crnoj Gori, već bi je vratilo drastično i porazno unazad.

Uprkos deklarativnim stavovima, buduće trojne koalicije da neće mijenjati strateški i spoljno-politički kurs i put Crne Gore, te da neće dovesti u pitanje temelje građanskog, multietničkog i viševjerskog društva u Crnoj Gori, mislimo da je na pretek primjera i događaja u Crnoj Gori i kampanje koja se vodi protiv nje od strane srpsko-ruskih centara moći, a koji ukazuju na to da su njihove stvarne namjere drugačije i da će u perspektivi GP URA biti samo zloupotrijebljena i korišćena dok im je potrebna, da će biti manipulativni instrument u rukama drugih kojima treba da posluži kao aalat, u suštini, u funkciji protiv interesa Crne Gore i njenih građana, a zarad pokušaja realizacije velikosrpskog klero-nacionalističkog pokreta u osnovi predvođenog Srpskom pravoslavnom crkvom, kao političkom institucijom u Crnoj Gori i šire.

Možda još nije kasno da se rukovodstvo URE, budući da se ona izjašnjava kao suverenistička i građanska partija, zarad dobra Crne Gore predomisli i shvati ozbiljnost situacije i odustane od najavljene, već dogovorene,

koalicije za vršenje vlasti. Jer URI nije mjesto u tom i takvom društvu, u kojemu je glavna snaga i vodeći subjekt ekstremni Demokratski front.

Mi Crnogorci iz Udruženja Morača u Sloveniji apelujemo da URA odustane od svoje namjere da napravi koaliciju sa protivnicima Crne Gore kao evropske države i članice NATO pakta.

MORAMO OČUVATI I ODBRANITI

NEZAVISNU I GRAĐANSKU CRNU GORU.

DA JE VJEČNA CRNA GORA.

UDRUŽENJE "MORAČA" SLOVENIJA

PREDSJEDNIK

ČEDO ĐUKANOVIĆ

Apeliraju :

- CRNOGORSKO KULTURNO, PROSVJETNO I SPORTSKO DRUŠTVO "MORAČA" KRANJ - PRESJEDNIK ČEDO ĐUKANOVIĆ
- DRUŠTVO SLOVENAČKO CRNOGORSKOG PRIJATELJSTVA - PRESJEDNIK VELIMIR BIJELIĆ
- CRNOGORSKO DRUŠTVO "MONTENEGRO" LJUBLJANA - PRESJEDNIK NENAD MARTINOVIĆ
- DRUŠTVO CRNOGORACA I PRIJATELJA CRNE GORE "MONTENEGRO" MARIBOR - PRESJEDNICA DIJANA PAJKOVIĆ
- KULTURNO – SPORTSKO DRUŠTVO "MONTENEGRO BIHOR" JESENICE - PRESJEDNIK ŠEKI AGOVIĆ

MEMOARI

DIO I.

Tekst: Pop Lazo Popović Jabučanin

U ovom broju objavljujemo prvi dio zapisa iz knjige "Memoari" popa Laza Popovića Jabučanina.

Memoaristika u Crnoj Gori nema dužu tradiciju i nije dovoljno razvijena kao književni rod, što, u nekoliko, i na prvi pogled, može da iznenadi s obzirom na bogato crnogorsko književno nasljeđe (počev od XII.)

Crnogorci su odvajkada bili dobri pamtiše, sa darom odličnih usmenih besjednika, ali, najčešće, zbog osnovne nepismenosti, njihova usmena pripovijedanja nijesu bilježena, već su prenošena s koljena na koljeno. U potonje vrijeme, međutim, i o ovoj književnoj vrsti širi se spoznaja, pa, samim tim, i ona dobija na značenju.

Dokora se o memoaristici kod nas u Crnoj Gori – kada je riječ od domaćim piscima – relativno malo znalo. Treba reći da naši pisci nijesu imali povoljne uslove za pisanje uspomena. Nijesu im ni životni uslovi bili naklonjeni. Vječita borba sa spoljnim neprijateljem i za održanje života – to im je bio najvažniji zadatak. A kada su od sredine XIX. stoljeća pojedini crnogorski pisci počeli da pišu uspomene, nijesu uspijevali da ih objave, pa su one ostajale u ostavini i tek posthumno su neke od njih ugledale svijet. Takav je slučaj sa najvažnijim crnogorskim memoaristima: popom Lazom Popovićem Jabučaninom, Savom Matovim Martinovićem i vojvodom Antom Dakovićem. Za razliku od ovih, manji broj savremenih crnogorskih autora objavio je svoje memoare za života...

Memoari su rado čitana literatura. U njima se kao književnoj vrsti najčešće predstavlja identitet autora i vrijeme u kojemu je živio. Ne rijetko su subjektivno naglašeni: pišući o sebi, autori prenaplaćavaju svoju ulogu u događajima, ne rijetko prećutkuju mnoge činjenice i stvari koje bi im mogle naškoditi. Dakako, i crnogorski memoaristi su podložni ovim slabostima...

Priredivači memoara u nas su ponekad, iz nepoznavanja i nedostupnosti ove vrste književnosti i njenih autora, proglašavali "prvima" i one koje to nijesu bili.

Tako, na primjer, Jovan Ivović, prilikom priređivanja "Memoari" vojvode Anta Dakovića (1824. – 1889.), čiji se original čuva u Zavičajnom muzeju u Nikšiću, pisao je da su Antovi memoari prvi, pa, samim tim, i da Daković najstariji pisac ovog književnog žanra u Crnoj Gori. Ivovićevo mišljenje je bezmalo tri ipo decenije kasnije preuzeo i profesor Dr. Branislav Ostojić.

Vojvoda Anto Daković je, po svemu sudeći, svoje memoare pisao po sjećanju, bilježeći i zbivanja vezana pretežno za njegovog oca vojvodu Jakova iz sredine XIX stoljeća. Ivović drži da su Dakovićevo memoari bili napisani 1878. godine, s tim što im je kratki dodatak napisan docnije. Dakovićevo Memoari su, dakle, po hronologiji nastanka – peti, a ne prvi! Prvi naši

memoari su oni Simeona Piščevića, iz XVIII vijeka, objavljeni prvobitno na ruskom jeziku, a potom na srpskom (Beograd, 1963., Novi Sad, 1972. i 1998.). I Danilo Pavković pisao je memoare početkom XIX vijeka prema dnevničkim zabilješkama s kraja XVIII. I pop Lazo Popović Jabučanin je, bez sumnje, jedan od prvih crnogorskih memoarista. Popović je, zapravo, ostavio u nasljeđe kazivanje o svome hudome životu i službi za vrijeme četiri posljednja "gospodara" iz dinastije Petrović – Njegoš (Petra I, Petra II, Danila I i Nikole I) – izuzetno zanimljive i značajne uspomene koje se upravo sada pojavljuju na svjetlost dana. (ranije su kao što će se niže vidjeti, Popovićeve memoare smatrali za dnevnik!)

Zanimljive memoare je takođe pisao i stotinaš Savo Matov Martinović (1806. – 1896.) i oni su objelodanjeni nedavno u Podgorici (1996.).

U dosta oskudnoj atmosferi za književno stvaranje Cetinja, crnogorske prijestolnice, sredinom XIX vijeka (isključujući godišnjake – Njegoševu Grlicu 1835. – 1939. i Sundečićev Orlić 1865. – 1870. i cetinjskog "pustinožitelja" – usamljenog misaonog književnog borostasa, filozofa i "pjesnika među vladarima i vladara među pjesnicima", Petra II Petrovića Njegoša), pojavila su se i dva zanimljiva memoarska spisa – jedan popa Laza Savićeva Popovića Jabučanina i drugi Sava Mitova Martinovića. Popović je bio samouki sveštenik, a Martinović nepismeni narodni književnik. Obojica su bili savremenici četvorice vladara iz dinastije Petrović – Njegoš. Njihovi memoarski spisi sadrže mnogo detalja i pojedinosti o djetinjstvu i mladosti autora, o članovima njihovih užih i širih porodica, opise nekih istorijskih događaja i široke slike društveno – ekonomskih prilika u kojima su živjeli, a to je čitav jedan period od dvadesetih do sedamdesetih godina XIX stoljeća.

Pop Lazo Popović, ili, kako ga u jednom dokumentu Njegoš naziva Lazo Jabučanin, rođen je 12. februara, po starom kalendaru, ili 23. po novome, 1797. u donjem Kraju kod Cetinja. Napisao je jedan zanimljiv memoarski spis, koji se čuva u priručnoj biblioteci Njegoševog muzeja, u Arhivsko – bibliotečko odjeljenju Državnog muzeja na Cetinju, pod nazivom "Dnevnik popa Laza Popovića od 1807. do 1870.". Sveska je opsega 84 stranice (26x20,5cm), ispisane lijepim i čitkim rukopisom, što će reći da se radi o prepisu naknadno urađenom sa originala. (Ime prepisivača nije utvrđeno.) Prvi je ovaj rukopis u naučni opticaj uveo dr. Jovan L. Vukmanović (1906. – 1994.), koji je kao urednik Glasnika Etnografskog muzeja

na Cetinju godine 1964. obznanio u IV knjizi ovog glasnika studiju pod naslovom Iz dnevnika popa Laza Popovića. Dvanaest godina kasnije, februara 1976., književnik Pavle Đonović objelodanio je u dnevniku Pobjeda ovo autentično svjedočanstvo integralno pod naslovom "Život popa Laza".

Iz sadržaja spisa, ipak da se zaključiti da se radi o memoarima. Jer, autor nije izlagao njihov sadržaj pod danima ili sedmicama, kako to obično u dnevnicima biva već po određenim cjelinama, tematski i problematski, kako se to već praktikuje u memoarskoj literaturi. Dakako, tekst Popovićeve nije pisan u vrijeme iz zbivanja o kojima se govori, već je, po svemu sudeći, nastao kasnije – potkraj života autora. U Popovićeve memoarima prvo se govori, s dosta pojedinosti, o djetinjstvu i mladosti pisca, o njegovoj djeci i njihovom školovanju, o široj porodici, o njegovom mukotrpnom življenju, sticanju imetka koji su mu otimali osioni glavari (Njegošev brat Pero Tomov...) Popović je do šeste godine bio go i bos u pravome značenju tih riječi. Tek kada su ga obukli u neke "crne aljine latinskijeh gaća", sa još "nekom drugom robuštinom", do desete godine nije imao "nigda da obuče dobrieh haljina" – veli on. U jedanaestoj godini skrojili su mu "jednu gunjinu od sukna" i sašili gaće od istog materijala, pa mu se činilo da je "lijepo obučen". Tako je živio do svoje trinaeste godine, kada je "kao argat" pošao na posao sa zidarima i s njima (rabotao) dvije godine dok se sredinom septembra 1813. Cetinjani ne zavadiše između sebe.

Kada je Lazo navršio dvadeset godina, primio ga je Petar I za poslugu (momka) i tu je on danju obavljao fizičke poslove, a noću u manastirskoj osami uz "lojnicu" učio "bez ikakva učitelja" bukvar, koji mu je kupio Gašo Piper ađutant i sluga mitropolitov, bio je to, sjeća se on, "jedan stari prsli buvar". A potom je dobio od istog darodavca jedan "prsli časnoslovac", koji je iskrpio i iz njega učio takođe "bez ikakva učitelja". Ambiciozni Popović je samostalno uspješno savladao jedan "psaltir kijeovski", koji mu je poklonio izvjesni pop Luka iz Brčeva (Crmnica). Tako je manastirski momak Lazo Popović učio "čitati i pisati" isključivo kao samouk, pretežno noću (dok su se drugi vladici momci "grijali pri ognju"), često mokat, jer nije imao nikakve preobuke. Kasnije se, 14. juna 1831. godine zapopio "na Kazanu" – u jednoj pravoslavnoj crkvi kod Skadra, i po povratku stupio u službu kod arhimandrita Petra II.

ZAPISANO JE

Tekst: Branko Borilović; Prilog pripremio: Vesko Pejović

Poštovani čitaoci, Branko Borilović nastavlja sa interesantnim crticama iz naše prošlosti. Ovoga puta u prilogu Zapisano je dio četvrti obradio je Dinastiju Petrović Njegoš

Vladika Danilo (1677-1735)

Da je vladika Danilo Petrović Njegoš rodonačelnik dinastije Petrovića, bio prvi vođa jedne balkanske zemlje koji je primljen na dvor cara Petra Velikog 1715. godine.

Matica Crnogorska, Podgorica, zima- proljeće, 2013, str. 57.

Da je vladika Danilo novac koji je dobijao iz Rusije pozajmljivao, a onaj kome je pozajmljivao bio je u obavezi da plati 6% kamate. Tim novcem je pomagao sirotinji, ali i zidao manastire, čak i Cetinjski manastir 1724.godine.

Kapisoda, Ljubomir, "Manastir Stanjevići", Cetinje, 1998, str. 30.

Da su Zečani sakupili 1000 dukata za otkup vladike Danila kada su ga Turci na prevaru uhvatili 1707.godine. Ostali dio otkupa od 2000 dukata sakupili su Crnogorci prodajom "skupocjenih crkvenih odježda".

Karadžić, Vuk Stefanović, Crna Gora i Crnogorci, CID, 2017, str. 41.

Da je mauzolej vladike Danila na Orlovom kršu izgrađen po nacrtu knjaginje Jelene i pod nadzorom inženjera Radovića. Kamen za podizanje mauzoleja dobavljen je sa Ljubovića, a gradili su ga Korčulani i domaći majstori. "Medaljon" sa likom vladike Danila uradio je srpski umjetnik Đorđe Jovanović.

Vesnik srpske crkve, Beograd, sv. X, oktobar 1896, str. 941.

Da su zemni ostaci vladike Danila Petrovića Njegoša prenešeni na Orlov krš 7. septembra 1896. godine.

Vesnik srpske crkve, Beograd, sv. VII, jul 1896, str. 647.

Da je na mjestu današnjeg spomenika vladici Danilu na Orlovom kršu Ivan-beg Crnojević bio podigao tvrđavu "radi zaštite od neprijatelja". Tvrđava je porušena kad i Cetinjski manastir 1692. godine, a tragovi su se videli sve dok nije "sravnjen za podizanje spomenika vladici Danilu".

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 25.

Vladika Sava (1702-1782)

Da je vladika Sava Petrović imao dobre veze sa napuljskim dvorom. Zbog toga je u Napulju 1751. godine sa crnogorskim pasošem uputio Stanoja Humca i Vučetu Martinovića "iz slobodne knjaževine Crne Gore..." da "izvide" teren za preseljenje jednog broja Crnogoraca u ondašnju Kraljevinu Dvije Sicilije (Napulj). U ovu regiju je trebalo da se iseli trideset porodica iz Cetinja, Čeklića i Bjelopavlića.

Istorija Crne Gore, III knjiga, tom I, Titograd, 1975, str. 311.

Vladika Vasilije (1709-1766)

Da je Vladika Vasilije poslao na školovanje u Rusiju "dvanaest mladića iz najuglednijih crnogorskih kuća: Rafail Petrović, Ivan Petrović, Vojin Petrović, Ivan Petrović, Petar Radonjić, Toma Marašević, Sava Radonjić, Simeon Plamenac, Nikola Plamenac, Gavriilo Radulović, Mihailo Borilović i Ivan Vukotić".

Stanojević, Gligor, "Mitropolit Vasilije Petrović i njegovo doba (1740-1766)", Beograd, 1979, str. 152.

Da je Sima Milutinović u svojoj knjizi "Istorija Crne Gore" zapisao da je carica Jelisaveta predložila vladici Vasiliju da joj pošalje toliko Crnogoraca da od njih sastavi naročiti "Crnogorski puk".

Đorđević, Vladan, "Evropa i Crna Gora", Beograd, 1912, str. 87.

Da je vladika Vasilije smatrao da sa 50.000 dukata, koje bi dobijao iz Rusije, mogao urediti državu i "braniti svoju nezavisnost". Takođe je smatrao da Crna Gora u svojem "stenju" krije zalihe srebra i zlata, pa traži od Rusa da mu pošalju stručnjake koji će rudno blago vaditi iz zemlje. Zauzvrat, Crnogorci će kovati novac sa likom ruske carice. Htio je i da nabavi štampariju "da ne bi do veka prosjačio po Rusiji potrebne crkvene knjige".

Đorđević, Vladan, "Evropa i Crna Gora", Beograd, 1912, str. 108.

Da je vladika Vasilije, u pismu od 29. 04. 1753. godine Praviteljstvujušćem senatu, rekao i ovo: "No kako sam za vreme moga bavljenja ovde video, da mnogi Srbi (srbijanski ljudi) dolaze u Rusiju i da od Milosti Njenog Imperatorskog Veličanstva dobiju časti i dostojanstva, to sumlje ne može

biti da će se neki Srbi bez osnova nazivati Crnogorcima i plemićima (šljahtičami-poljski plemić, prim. B.B) te na taj način dobijati časti i dostojanstva, i takvih može biti već ima". Dalje kaže da će on u buduće davati "svjedodžbe" Crnogorcima koji budu željeli da stupe u službu Nj.I. Veličanstva "da se ne bi koje kakve varalice izdavale za dobre Crnogorce i da ne bi ružili "čast crnogorskog naroda". Sve to je srpski historičar Jovan Tomić okarakterisao kao "nesrpsku stvar".

Đorđević, Vladan, "Evropa i Crna Gora", Beograd, 1912, str. 83.

Da je vladika Vasilije 3. maja 1754. godine doživio velike počasti u Rusiji. Najprije je primljen od strane carice Jelisavete u manastiru Veskresenskom u Moskvi, a potom su dugo razgovarali. Vasilije se zalagao da jedan dio Crnogoraca preseli u Rusiju i kao "dobar otac" starao se o njihovoj bezbjednosti i sticanju carske milosti.

Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750-1766. godine. Napisao Marko Dražević, Cetinje, 1881, str. 14-15.

Da je vladika Vasilije u pismu grofu i diplomati Bestuževu-Rjuminu (1693-1766) napisao sljedeće: "Po vašoj želji evo ću vam napisati sljedeće o narodu crnogorskome. U staro vrijeme crnogorski se je narod nalazio pod vladom prirodnijeh svojih knjaževa. Poslije tih knjaževa ostala je republika pod vladom svojih mitropolita...".

Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750-1766. godine. Napisao Marko Dražević, Cetinje, 1881, str. 10.

Da je vladika Vasilije u Cetinjskom manastiru otvorio "škole za mlade ljude, koji su željeli posvetiti sebe svešteničkoj službi". U pismu grofu Bestuževu-Rjuminu on se žali da mu je narod neobrazovan, a da je prirodno bistar i da mu treba pomoć za otvaranje škola riječima: "Takvog su uma Crnogorci da i ne mnogo učeni Crnogorac može predobiti govorništvo velikoga filozofa rimskoga".

Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750-1766. godine. Napisao Marko Dražević, Cetinje, 1881, str. 6-7.

Da je vladika Vasilije u svojoj knjizi "Istorijao Crnoj Gori", zapisao da "Baoša" zetski knez, nije htio biti ni u kakvom dogovoru sa srpskim knezom Vukanom i da sa njim neće sklapati nikakve dogovore. Dalje je zapisao: "Malo će Srbliji bitku dobiše, bez Crnogoraca i Brđana."

Istorija o Crnoj Gori, Cetinje-Titograd, 1985, str. 49-51.

Da je vladika Vasilije zapisao i ovo: "Crnogorciod svojih saveznika Srba, turskih podanika, bjehu ostavljeni, a pored toga Turcima zajedno na Crnogorce podoše u rat Hercegovci, kojima Turci nikad ne dozvoljavaju da nose oružje, osim kad idu u rat protiv Crne Gore"

Istorija o Crnoj Gori, Cetinje-Titograd, 1985, str. 77.

Petar I Petrović Njegoš (1748-1830)

Da je Petar I Petrović Njegoš, kao komandant crnogorsko-bokeških trupa u borbama protiv velike i moćne Napoleonove vojske, 1806. godine prilikom opsade Dubrovnika, savjetovao svoje podanike riječima: "Ja molim svakog Crnogorca i Primorca u tri puta zaklinjem Bogom svedržiteljem da ne bi u sela nikakve zulume oli pakosti činili. Koji me ne osluša da ga Bog gospod žestoko i nemilosrdno porazi".

Da je 1788. godine Petar I, svojim "uplivom odvratio Mahmud pašu Skadarskog, od ratovanja protiv Rusije" zbog čega je dobio Orden Aleksandra Nevskog. O tome je pisao V.Bronevski koji zapaža da je Vladika govorio italijanski, francuski i ruski jezik tako dobro kao da govori "svojim prirodnim slovenskim jezikom".

Zbornik Više pomorske škole u Kotoru, br. 3-4, 1976/1977, str 59- 60.

Da su mnogi stranci Petra I Petrovića Njegoša oslovljavali kao gospodara Crne Gore, pa i Karađorđe. Toliko je bio cijenjen u narodu da su njegove riječi "bile jače od odluka svih zborova". Važio je za vladiku-asketu, a ne za vladiku-knjaza.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 126.

Da je car Aleksandar I 1803. godine okrivio Petra I da je htio da "proda" Crnu Goru Francuskoj. Ruski Sinod je bio još oštiji, pa je njihov izaslanik grof Marko Ivelić zaprijetio da će Petra I uhvatiti i poslati u Sibir. Zbog toga su se Crnogorci 1804. sakupili na Cetinje i poslali "aber" u kome se kaže da "Ruski Sinod nema pravo nad arhijerejima koji nijesu njemu potčinjeni". Takođe, ističu da nijesu zavisni "ni od koga, samo što smo slušali nastavljenija i pokoravali se vlasti naših mitropolita, koji su nas naučili braniti pravoslavnu vjeru i svoju slobodu".

Istorijski zapisi, Cetinje, knj. IX, sv.1, 1953, str. 77-78.

Da su Bokelji na skupštini u Risnu odlučili ga pozovu vladiku Petra I kako bi zajedno sa Crnogorcima onemogućili ulazak Francuza u Boku. Crnogorska Skupština je prihvatila ovaj predlog 27. februara 1806. godine. Kako bi mobilisao i Brđane za isti poduhvat, uputio im je poslanicu u kojoj piše: "Kazaće vi gospodin Petronije i ostali vaši Brđani, koji su ovamo dohodili, kako je faleći boga, Boka i sve ovo primorje danas s nama i mi s njima....".

Matica Crnogorska, Podgorica, proljeće 2010. str. 184.

Da je vladika Petar I 1806. godine pozvao na Cetinje glavare Crne Gore i Brda, da su odlučili da brane Boku od francuskih trupa. Bokelji, obradovani tom odlukom, izaberu vladiku Petra za člana i predsjednika odbora, koji je tada upravljao Bokom.

Glasnik Srpskog učenog društva, knjiga XLII, Beograd 1875, str. 155.

Da je Vladika Petar I, na pitanje zašto je ratovao protiv Francuske, maršalu Marmonu odgovorio "da se Crna Gora nalazi pod zaštitom Rusije koja ga je obasipala dobričinstvima, smatrao je svojom dužnošću da joj se pokori...". Na kraju ga je Vladika uvjeravao da će "Crnogorski narod živjeti u dobrim susjetskim odnosima i da se nećemo imati prilike požaliti, te da bi mu bilo drago da bude u milosti njegovoga vladara".

Maršal Marmont, "Memoari", Split, 1984, str. 69.

Da je ruski dvor naredio Svetom sinodu da proglasi Petra I Petrovića Njegoša za jeretika. U gramati koju su mu poslali stoji: "Narod ne poučavate u vjeri i zakonu, pa još što je gore po čitave godine propustite bez službe božje. Takvo žalosno stanje, koje prijete opasnošću hristijanskoj vjeri u Crnoj Gori i Brdima, obratilo je na sebi pažnju Svetog Sinoda koji vas smatra za učitelja zla". Na gramatu su Crnogorci odgovorili: "A mi narod crnogorski i brdski dobro poznajemo vas, i uvjereni smo da od onoga što vi nama obećavate ne bi za nas nikakva ni slova, ni čast ni sreća posljedovala".

Backović, Marko, "Crna Gora pri kraju devetnaestog vijeka", Beograd, 1895, str. 59.

Da je vladika Petar I Petrović Njegoš prodao dva svoja broda Vasu Đurasoviću, bokeškom kapetanu. Vladika je brodove dobio na poklon od admirala Senjavina (ruski admiral, jedan od najpoznatijih tokom Napoleonovih ratova, prim. BB.). Brodove "San Pietro" i "San Nikola" Vladika je prodao za 20.000 fiorina.

Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XVII, 1969, str. 79.

Da je maršal Marmon 1808. godine poklonio veoma vrijednu sliku vladici Petru I. Radi se o portretu Napoleona koji je ukrašen dijamantima.

Maršal Marmont: Memoari, Split, 1984, str. 106.

Da je vladika Petar I 1777. godine, kada je došao u posjetu Rusiji, bio ne malo iznenađen odlukom petrogradskog "oberpolicmajstora" da napušta Petrograd i Rusiju. Njegov korte (kortež-pratilac/ prim. BB) bio je sekretar opat Dolci (Francisko Dolci de Visković- prim.BB). Kao i Petar I, i opat Dolci je bio pod velikom prismotrom petrogradskih vlasti. Ruske vlasti su od njega tražile da okleveta vladiku i predstavi ga kao varalicu koja ne može biti arhijerej bez "dopuštanja ruskog Sinoda". Na te klevete vladika im je odgovorio: "Zar oni ne znaju da vlast ruskog Sinoda ne izlazi izvan granica ruske države i da slavenoilirski narodi imaju slobode u crkvenijem pravima".

Dorđević, Vladan: Crna Gora i Rusija, Beograd, 1914, str. 11.

Da je krvna osveta u vrijeme vladike Petra I toliko bila uzela maha da je samo u sukobu Čevljana i Bjelica bilo 75

"mrtvih glava", a od toga samo u Velestovu 71. Od 4000 kuća u Crnoj Gori, jedna četvrtina je bila u zavadi, što će reći oko 1000 ljudi je imalo problema sa krvnom osvetom.

Dorđević, Vladan: Crna Gora i Rusija, Beograd, 1914, str. 31.

Da se titula "veliki vojvoda" ("obervojvoda") prvi put pojavila u Crnoj Gori u vrijeme vladike Petra I i to u slučaju Srbina Nikole Davidovića "koji je imao prilike da učini Rusiji takvih usluga da je sada njen povjerenik u ozbiljnim poslovima". Vladikaje njegovom prezimenu dodao i prezime "Crnojević" ne bi li ga zbog toga Rusi i Crnogorci smatrali nasljednikom nekadašnjih crnogorskih vladalaca. Na opštem narodnom crnogorskom zboru on je dobio punomoćje da pregovara sa Rusima oko važnih pitanja Crne Gore, pa i o tzv. 21 "artiklu" (članovi – prim. BB)". U trećem članu ovih uputstava se kaže: "Kada je 1797 propala mletačka republika, mi smo braneći grad Budvu dva puta odbranili bokeljsku provinciju od Francuza, za vreme posljednjeg rusko-austrijskog rata s Turcima..."

Dorđević, Vladan: Crna Gora i Rusija, Beograd, 1914, str. 43.

Da je Tomo Krstov Popović iz Herceg Novog objavio podatke koji govore o posljednjim trenucima i smrti vladike Petra I. U tekstu kaže sljedeće: "6. oktobra u večer ustao je, pripremio okrule, upalio svijeću, stavio na sto krst i jevanđelje, pomolio se Bogu i za tim izdahnuo,".

Brankovo kolo, Sr. Karlovci, 1907, str. 663-664.

Da je jedan francuski general predložio vladici Petru I dvoboj crnogorskog i francuskog vojnika. Prema legendi, Petar I je prihvatio prijedlog i odredio predstavnika crnogorske vojske. Bio je to korpulentni Čevljanin po prezimenu Gardašević. Francuski vojnik, koji je bio vješt ovom tipu borbe, pokušao je ismijati protivnika time što mu je povukao ućkur iz gaća čime ga je izložio svojevrsnom poniženju. Upravo taj nedostojan postupak skupo ga je koštao. Naime, Gardašević budući da je branio svoju čast i čast crnogorske vojske dodatno je bio motivisan pa je protivnika gorštački, boksom pogodio u tijelo i zajedno sa njim našao se na zemlji. Kad se pridigao u rukama je držao protivnikov "grkljan".

Krstović, Slavko: Sport u Tivtu. 2011, str. 66.

Da je Simeon Petrović Orlović, rodnom iz Like (Hrvatska), bio je pisar kod vladike Petra I i mnogo ga je volio i cijenio. On je i u vladicino ime vršio prepisku sa mnogim znamenitim ljudima onog vremena, a pregovarao je i sa austrijskim vlastima oko pograničnih mjesta. Bio je omiljen među Crnogorcima i Bokeljima zbog toga što je umio da se "dodvori" Rusima, te je nazivan "kolležsij asessor" (sudski pomoćnik, prim. B.B).

Spomenik SKALII, drugi razred, 44, Beograd, 1914. str. 51.

Da je vladika Petar I ostavio amanet bratstvu Kustudijama:

"Da vi je na amanet kuća Petrovića, nedajte da ih gaze Guvernadurovići, stavite im se u odbranu".

Backović, Marko Đ.: Crna Gora pri kraju devetnajestoga vijeka, Beograd, 1895. str.4.

Da je vladika Petar I lično poznavao guvernera Pariza, maršala Miratu. Naime on mu se 1804. godine obratio skrećući pažnju "na važnost Crne Gore i na usluge koje bi ona mogla učiniti Francuskoj".

Zapisi, sv. 1, jul 1927. str. 7.

Da je na Skupštini u Dobroti, 1813. godine, proglašeno ujedinjenje Crne Gore i Boke. Jedan od zaključaka je bio: "One se jedna drugoj zaklinje Gospodom Bogom, na vjernost i da će uvijek ostati sjedinjeni u svakom slučaju i događaju."

Rotković, Radoslav, "Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda", Cetinje, 1996, str. 96

Petar II Petrović Njegoš

Da je Petar II Petrović Njegoš smatrao da Crna Gora neće dobiti "međunarodno priznanje i samostalnost" dok su na njenom čelu mitropoliti. Zbog toga je slao rođake (Danila i Pavla) na školovanje u Rusiju sa ciljem da jednog dana preuzmu upravljanje Crnom Gorom.

Istorijski zapisi, Cetinje, knj. IX, sv.1, 1953, str. 414.

Da je Petar II Petrović Njegoš, svoju čuvenu rečenicu: "Crnogorci ne ljube lance" izgovorio aprila 1851. godine prilikom posjete Vatikanu i crkvi sv. Petra. Tu mu je sveštenik pokazao časne verige i začuđeno upitao: "Zar ih neće Vaša svetlost celivati?". Na ove riječi, Vladika je odgovorio: "Crnogorci ne ljube lance".

Nenadović, Ljuba: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 90.

Da je u Klivlendu (SAD) otkriven spomenik Petru II Petroviću Njegošu. Otvaranje spomenika preko Berlina direktno su pratile i radio stanice u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani.

Zetski glasnik, Cetinje 12.IX. 1936, str. 3.

Da se Petar II Petrović Njegoš u jednom pismu od 19.juna 1844. zahvalio gubernatoru dalmatinskom, u svoje i bratovo ime, na "zlatne sahate koje ste izvolili na dar poslati mome bratu Peru".

Petrović Njegoš, Petar II: Pisma III (1843-1851), Beograd, 1955, str. 130.

Da je Njegoševo djelo "Ščepan Mali", štampano mimo njegove volje "Vukovom ortografijom". Tom prilikom je rekao: "E, nije vrijedno, povjeriti kome štogod". Rukopis je predao Andriji Stojkoviću u Trstu, "doduše, nijesam mu rekao da pečata ni starim ni novim pravopisom, on me molio za rukopis, ja sam mu ga dao da čini s njim što hoće". Ali nije očekivao da će knjiga biti pečatana novom ortografijom i zato kaže: "Ima ko te puteve krčitibez crnogorskog Vladike".

Nenadović, Ljuba: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 54.

Da se Petar II Petrović Njegoš bavio u Napulju "opisivanjem Crne Gore i njene istorije, na francuskom jeziku". U tome mu je pomogao tamošnji advokat Đuzepe Kaza. Vladika je Kazi diktirao, a ovaj zapisivao njegove riječi na francuskom jeziku. Po pisanju Nenadovića "to je delo već gotovo". Njegoš je namjeravao ovaj zapis poslati francuskom izdavaču "po imenu Belanžen", a bila je "udešena za strance, koji nas ne poznaju".

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, mart, 1851, str. 26-27.

Da je Petar II Petrović Njegoš sebi odredio mjesto "ukopa"? Bilo je to 1837. godine kada je izašao na Lovćen sa bratom Perom, Stevanom Perkovićem, Đorđijem i mnogim glavari-ma. Uzeo je jedan kamen sa vrha Lovćena i rekao: "Draga braćo! Sa ovim kamenom postavljam temelj mojoj vječnoj kući!" – Na te riječi odgovorio mu je brat Pero: "Bog s tobom Gospodaru što govoriš tako mlad, za tvoju vječnu kuću! Čemu da se na vrh ove planine kopaš kada imaš gotovu raku u Svete Gospođe na Cetinje."

"Ovo je moja poslednja volja koju ste vi dužni ispuniti da više o tome ne govorimo" – rekao je vladika.

Boka, Veliki ilustrovani kalendar za godinu 1912, str. 58-59.

Da je Trifun Đukić, književnik (otac poznatog režisera i slikara Radivoja Lole Đukića, prim. B.B) zapisao da su Njegoševi stihovi našli mjesto i u crkvenoj upotrebi. U tekstu opisuje kako je Simu Popovu Davidoviću iz Paštrovića napravljena šteta, izgorjela mu je "trnica" (pojata, prim. BB) i uništen maslinjak. Pošto nijesu mogli naći krivca, tamošnji sveštenici su čitali stihove (kletve) Njegoševe "bog veliki i njegova sila, u zemlju im sjeme skamenilo", na čemu su svi prisutni uzviknuli: "Amin". Takvih je primjera bilo još po Crnoj Gori.

Godišnjica Nikole Čupića, knj. XLVII, Beograd, 1938, str. 148-152.

Da se Petar II Petrović Njegoš, u pismu od 24. jula 1845, zahvalio austrijskom dvoru za olakšanje dacije za sir crnogorski.

Glasnik Narodnog muzeja Crne Gore, Nova serija XII, Cetinje, 2016, str. 148.

Da se Petar II Petrović Njegoš, maja 1848. godine, obratio Bokeljima sljedećim riječima: "Boka je i Crna Gora tako spojeni kao duša i tijelo, jedan narod i duh, jedan običaj i jezik, i jedan bez drugoga ne može ni živjeti ni umrijeti, i zato vas ja u srcu ne razlikujem od Crnogoraca, i gotov sam vazda zlo i dobro dijeliti".

Glasnik Narodnog muzeja Crne Gore, Nova serija XII, Cetinje, 2016, str. 155

Da se Petar II Petrović Njegoš upoznao u Napulju sa "vice-admiralom američke vojne lađe" i da je dobio poziv da ih posjeti. Poziv je prihvatio i otišao u društvu Ljube Nenadovića kojeg je za tu priliku obukao u crnogorsko odijelo. Viceadmiral ga je dočekao na lađi, gdje mu je ukazana posebna počast. Na lađi su bili postrojeni kadeti dok je vojna muzika svirala ispod mnoštva zastava među kojima je dominirao "veliki američki barjak" sa svojim zvijezdama. Na brodu je dobio na poklon "malu ali vrlo lijepu mapu Sjeverne Amerike, kao i novčić kovan u vrijeme oslobođenja američkih naroda", a vladika je darovao admiralu crnogorsko oružje. Nenadović dalje kaže da "Vladika istinski ljubi Ameriku". U jednom trenutku on je admiralu rekao da je razmišljao da napusti "Jevropu" i pređe u Ameriku.

Kada je sašao s broda, topovi su počeli gruvati, a "dvadeset i jedan top pozdravio je suverena Crne Gore" uz poklič "Eviva, eviva"!

Nenadović, Ljuba: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 31-32.

Da je jedan engleski lord kada je upoznao Petra II Petrovića Njegoša u Napulju rekao: "Budite uvjereni, da mi je milije što sam video i upoznao Vas, nego Napulj".

Nenadović, Ljuba: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 28.

Da je Italijanski kralj naručio "naročiti voz" koji je "krenuo iz Napulja zbog Vladike". Vladika je putovao iz Napulja do Kazerte, đe je bio smješten kralj. Na stanici je dočekan od strane kraljevih adutanata, a prilikom ulaska u kraljevsku sobu, dočekan je od strane mnogih oficira i generala.

Nenadović, Ljuba: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 66.

Da je Njegoš posjetio Svetu Stolicu/Vatikan aprila 1851. godine. Tom prilikom najviše se zadržao pred Isusovom slikom. Oduševljen njenom ljepotom rekao je: "Kako bi ova Hristova slika mogla progovoriti, prve bi joj riječi bile: Ne činite drugima ono što sami sebi ne želite. Vjera bez dobrih djela, mrtva je".

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 82.

Da se na Cetinju nalazio spomenik Petru II Petroviću Njegošu sa petokrakom. U tekstu je objavljena i slika spomenika.

"20. oktobar", 16. septembar 1951, str. 2.

Da je Petar II Petrović Njegoš pri susretu sa Nenadovićem rekao: "Ala se mi Sloveni narobovasmu" i nastavio: "Ali, mi Crnogorci bogami, nijesmo. Svakom slobodnom čovjeku možemo slobodno u oči pogledati. Ni pred kim se ne moramo zastidjeti".

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 24.

Da se Petar II Petrović Njegoš peo na Vezuv u specijalnoj

stolici koja je za njega napravljena, a naizmjenično su ga nosila četiri nosača. Pri izlasku na Vezuv, vladika je u krater vulkana ubacio 2 kubure.

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 37-38.

Da se jedna ulica u Pompeji zove: "Il Principe di Montenegro" (Knez Crne Gore), a to ime je dobila u Njegoševu čast, koji je 1851. godine posjetio ovaj drevni grad.

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 63.

Da su Petar II Petrović Njegoš i ban Jelačić bili bliski prijatelji. Zbog toga je vladika 30. oktobra /11. novembra 1848. godine htio da pošalje 1000 Crnogoraca kako bi pomogli Hrvatima u borbama protiv Mađara. Iako je to bila njegova zamisao, nije uspio da je realizuje iz razloga što nije imao brodove koji bi mogli prevesti toliko ljudi. Imao je na raspolaganju samo 2 broda, koji su mogli da prime svega 500 ljudi. Pod pritiskom Beča, ban Jelačić je odbio pomoć, uz veliku zahvalnost vladici. Čuveni hrvatski historičar Ferdo Šišić kaže da je "gest Crne Gore spram Hrvata" 1848. godine, bio plemenit, viteški i hrabar."

Zetski glasnik, Cetinje 1934, br. 42-43, str. 2.

Da je Petar II Petrović Njegoš na proputovanju iz Dubrovnika za Crnu Goru svratio u manastir Savina. Zanimljiv je opis vladčinog izgleda: "Bio je u dugačkoj gornjoj haljini s bijelom postavom, haljina mu je bila od bijele kadife, nju su u ono vrijeme nosili i svetovnjaci." Na kraju zaključuju da je bio veoma otmen.

Srd, Dubrovnik, br. 3, 1906, str. 283.

Da je na Cetinje "pedeset žilavih Crnogoraca prevuklo čuveni bilijar Petra II Petrovića Njegoša, kada je morem stigao iz Trsta."

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 96.

Da je Petar II Petrović Njegoš prilikom boravka u Rimu vidio lijepu srpkinju Milicu Stojadinović koja mu se dopala. U jednom trenutku je rekao: "Lijepa ona- lijep ja, pjesnik ona-pjesnik ja, da nijesam vladika- eto knjeginje Crnoj Gori".

Večernje novosti, jul 1970, str. 19.

Da su Petra II Petrovića Njegoša još za života neki Crnogorci, a i Rusi, klevetali govoreći "kako ne misli na svoju pastvu, da se bavi čitanjem knjiga, stihotvorstvom i lovom, da pije i karta".

Večernje novosti, jul 1970, str. 21.

Da je "sedamnaestogodišnji Rade Tomov kad je čuo da ga Crnogorci traže da preuzme prijesto, pobegao i sakrio se. Jedva su ga našli rođaci, odmah odveli u crkvu i obukli mu vladičansku odoru. Od stida i muke Rade samo što nije za-

plakao. Odupirao se i rekao: "Što činite ljudi od mene, Bog vi sudio! Ne mogu ja vladicine haljine prije reda nedostojno na sebe stavljati!" Na to mu je Stanko Stijepov poviknuo: "Muč' tu! Grieh na moju dušu.....".

Večernje novosti, 8.jul 1974, str. 17.

Da je Petar II Petrović Njegoš "na katoličkim praznicima u Prčnju imao posebno mjesto u horu pred glavnim oltarom".

Matica crnogorska, proljeće, 2013 str. 71.

Da je "Tablju" iznad Cetinjskog manastira podigao Petar II Petrović Njegoš. Tablja je prvobitno zamišljena kao objekat za odbranu manastira. Od te ideje odvrtili su ga njegovi najbliži saradnici zbog njene nepristupačnosti za izvlačenje topova. Kasnije su na Tablju isticali posječene turske glave.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 28.

Da se "Biljarda" prvobitno zvala "Nova kuća." Biljardom su je Crnogorci prozvali zbog igre zvane bilijar, au njoj je Petar II Petrović Njegoš napisao "Gorski vijenac." U Biljardi su živjeli knjaz Danilo i kralj Nikola sve dok 1864. godine nije sebi podigao dvorac.

Nedaliko od Biljarde je 1910. godine sagrađen "Dom slobode", današnji Vladin dom.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 30.

Da je za Petra II Petrovića Njegoša zapisano: "Ljepota ljudska, visok, stasit i moćan- mladi Crnogorski Herkules umro je kada je imao svega 38 godina. Ni Italija, ni Beč, ni ljekari evropski ga nijesu spasili i pošto se uvjerio u njihovu nemoć, rezignirano je odlučio da umre u svojoj siromašnoj dragoj mu otadžbini".

Markov, Evgen: Putovanje po Srbiji i Crnoj Gori, S.Petreburch, 1903, prijevod 2005, str. 310.

Da je Petar II Petrović Njegoš u svojoj "Bilježnici" unosi lična zapažanja i misli, kao i stihove iz francuske poezije. Od ukupno 129 sačuvanih stranica, 25 je ispisano na francuskom jeziku. Bilježio je i stihove Viktora Igoa i Lamartina. Od Igoa je prepisao čak 200 stihova, a 160 od Lamartina.

Bilježnica, Budva, 1915, str. 3.

Da je Petar II Petrović Njegoš prepisku sa poznatim slovenačko-hrvatskim pjesnikom Stankom Vrazom uvijek završavao riječima: "Dragi gospodine Vraže, vrag mi nije mio nigda, Vraz vazda."

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 185-186.

Da je Petar II Petrović Njegoš svom "duhovnom bratu" Aleksandru Puškinu održao opijelo na groblju u Sankt Petersburgu. Za Puškinovu smrt Njegoš je saznao upravo putujući za Rusiju 22. februara 1837. godine. Bilo je to samo desetak dana poslije Puškinove sahrane. Po opisu S. Gruzinova, Njegoš je "kleknuo na koljena kraj malog drvenog krsta, spustio glavu do zemlje i dugo ostao u tom

položaju. Zatim je ustao, pogledao u nebo, i počeo recitovati stihove..."

Pobjeda, 13.01.1991, str. 10.

Da je Eduard Grij (austrijski carski savjetnik i okružni poglavar u Kotoru, prim.BB) u pratnji Petra II, 31. marta 1842. godine posjetio Crmnicu.

Milović, Jevto M: Dnevnik austrijskog komesara Eduarda Grijia od 07.04.1842. godine, Titograd CANU, 1985, str. 446-465.

Da se Petar II Petrović Njegoš nalazio na dopisnoj karti koju je izradila "Knjižnica Pahera i Kisića u Mostaru". Dopisnica sa likom Petra II, štampana je povodom 50-godišnjice smrti velikog pjesnika.

Golub, Sombor, 01.11. 1901.godine, str. 270.

Da je Stane Lazova iz Bajica još za života Petru II Petroviću Njegošu govorila: "Doći će vrijeme da se pas kubasicom veže a da je ne smije pregristi". To je rekla povodom zabrane korišćenja voda (mora) samo za "Slavensku narodnost". U citiranoj knjizi se nalaze i karte turskih zemalja u Evropi đe se vidi samo Crna Gora kao slobodna zemlja.

Medaković, V.M.G.: Hristijani na Balkanskom poluostrvu, Beograd, 1885, str. 127.

Da su "Slovinci dok bi dočuli na stanici da je doša' vladika crnogorski, svi ljudi od nauke i stručni ljudi, trčahu da vide vladiku. Svaki bješe, srećan koji mogaše videti vladiku ali još srećniji onaj koji mogaše š njime govoriti." Njegoš je sa sobom nosio smotane cigarete od poznatog lješanskog duvana koje je darivao prisutnima. Slovinci su ove cigarete dijelili u više komada, kako bi im ostajalo i za drugi dan, a neki su ih jednostavno zadržali kao uspomenu.

Istorijski zapisi, Titograd, 1963, knj. 20, str. 358.

Da su "Celjske novine", u broju od 29. novembra 1850. godine, obavijestile svoje čitaoce o Njegoševoj posjeti tom gradu: "Prekjuče imadosmo ovdje zvijezdu jugoslovensku-crnogorskoga vladiku, putujućeg u društvu dvojice Crnogoraca u Beču. Kao svagdje, tako se i ovdje svijet divio ovoj diki jugoslovenstva, koju je priroda tako obilato nakitila, svima duševnim i tjelesnim silama".

Istorijski zapisi, sv. 1, Titograd, 1961, str. 75.

Da su prve vijesti o smrti Petra II Petrovića Njegoša objavile novine u " Zadru (7. XI), Zagrebu (8. i 10. XI), Trstu (10. XI), Beču (10. i 13. XI), Temišvaru (12. XI), Ljubljani (12. XI), Beogradu (13. i 14.), itd...".

Istorijski zapisi, 1963, str. 349-376.

Da je Petar II Petrović Njegoš 1837. godine htio da putuje u Pariz, ali su ga u tome spriječili Rusi. Rusi mu nijesu dali dozvolu ni da posjeti Petrograd jer se kako kažu "svojim ponašanjem u Crnoj Gori kompromitovao". Nešto kasnije,

ipak je otputovao u Petrograd.

Istorijski zapisi, sv. 1. 1954, str. 85.

Da je prilikom putovanja za Trst, Petar II Petrović Njegoš svratio u Zadar, đe je "zbog erđavog i slabog zdravlja" odlučio da ostane na brodu kojim je putovao. Na brodu su ga posjetili i poklonili mu se "politički i vojni starešine", a vojna muzika "na poštenje njegovo svirala je na obali."

Istorijski zapisi, sv. 1-3, 1952, str. 53.

Da je saksonski kralj Fridrih Avgust 1838. godine poklonio Njegošu "prsten sa brilijantima i svojim monogramom". Njegoš je za uzvrat "kralju sastavio odu koju je docnije prevela na njemački Tereza Albertina Luiza fon Jakob".

Istorijski zapisi, sv. 1/3, 1952, str. 40.

Da su mnogi Crnogorci za vrijeme Njegoševog odsudstva (od septembra 1846. do marta 1847. godine) zbog velike gladi primali od Turaka mito kako bi iskazali neposlušnost Crnoj Gori. Na udaru su bile skoro sve nahije, jedino se "katunska nahija dobro drži" iako im je bilo više "potreba no svijema drugim".

Istorijski zapisi, sv. 1/3, 1952, str. 14.

Da je Petar II Petrović Njegoš u Biljardi, pored ostalog naučio mnoge strane jezike. Francuz Antid Žom, učio ga je francuski jezik, Danilo Kokotović njemački, kao i crtanje topografskih karata i slikanje. U Biljardi je učio i italijanski jezik, a učitelj mu je bio Milorad Medaković.

Istorijski zapisi, 1951, str. 15.

Da su Italijani Petru II Petroviću Njegošu prilikom posjete Pompeji "otkopali" jednu sobu. Na jednom otkopanom zidu od pepela ukazala se slika Herkulesa "kako ga ljubav razoružava." Slika ga je toliko impresionirala da je poželio da se izradi kopija koju bi ponio sa sobom.

Istorijski zapisi, 1951, str. 42.

Da je Petar II Petrović Njegoš prilikom boravka u Beču, otkupio Karađorđevu sablju, koju je kasnije opjevao u jednoj pjesmi. Takođe je otkupio od manastira Dečani Dušanov krst. Krst je poslije njegove smrti vraćen istom manastiru. (Interesantno je da je krst prethodno ban Jelačić preslikao, kako bi i Zagrebački muzej imao kopiju ovog eksponata- prim. BB.).

Po pisanju Medakovića, Njegoš je volio starine, ali nije brinuo o njima: "Čudno je i neponjato, kako su vladici starine bile mile, a nije ih znao čuvati." U tekstu su opisani i drugi primjeri Njegoševih nebrige prema starinama.

Istorijski zapisi, sv. 1/3, 1951, str. 41-49.

Da se Petar II Petrović Njegoš u Napulju, sreo sa Rotšildom u njegovoj vili (Poljski dvorac). Nenadović opisuje Njegoševu superiornost u odnosu na sve prisutne zvanice. Pričao im je o Crnoj Gori i njenom narodu.

Nenadović, Ljubomir: Pisma iz Italije, Beograd, 1971, str. 29.

Da je Frančesko D' Ongaro Njegoša upoznao u Trstu. Jednom su prisustvovali pozorišnoj prestavi i o tome je zapisao: "Ja sam ga upoznao u pozorištu, baš kad je gospođica Fic-Sam igrala "Gizelu". Ta igra dovede našeg vladiku do ushićenja i on napisa u počast ove pariske silfide prijatnu ditirambu (horska pjesma – prim.B.B) koju sam ja odmah u italijanske stihove preveo i putem novina javnosti predao".

Ongard, Frančesko D.: Crnogorka, Novi Sad. 1876, str. 11.

Da je Petar II Petrović Njegoš jednom prilikom, družeći se sa italijanskim piscem Frančeskom D'Ongarom izjavio: "Ja ću od Crne Gore napraviti uzornu državu".

Ongard, Frančesko D: Crnogorka", Novi Sad. 1876, str. 11.

Da je Milorad Medaković (srpski historičar i biograf Njegošev 1824-1897) pišući o njemu i o posveti "Gorskog vijenca" zapisao: "Njegoš je prvobitno posvetio knjazu Milošu Obrenoviću, pa naknadno, zbog nekog nesporazuma, okrene tu posvetu Karađorđu...".

Večernje novosti, jul 1970. godine, str. 19.

Da je 1844. godine Petar II Petrović Njegoš na poklon dobio geometrijski mali i veliki aparat.

Pisma III (1843-1851), Beograd, 1995, str. 128.

Da je Petar II Petrović Njegoš poslao Antona Drobca da nauči snimanje "obrazu dagerotipom" (jedna vrsta foto aparata – prim. BB).

Cjelokupna djela P.P. Njegoša. Pisma III 1843-1851, Beograd, 1955, str. 275.

Da je Petar II Petrović Njegoš 1844. godine, po svoj prilici u 32. godini života, naučio da pliva. Zapis kaže da se vladika "u glavnom zanima učenjem plivanja" i da se kupa" čak dva puta dnevno, kad vrijeme dozvoli". Predhodno je "dao na znanje" guverneru dalmatinskom da želi posjetiti Prčanj đe "namjerava da se kupa u moru". Želio je da iznajmi kuću "Bizmalika", ali kako nije bila završena odsjeo je kod Filipa Lukovića. Nažalost, vrijeme mu nije bilo naklonjeno tako da se ubrzo vratio na Cetinje.

Zapisi, Cetinje, XIX, sv. 5, maj 1838. str. 311-312.

Da je stogodišnji Njegošev otac Tomo Markov, prilikom pristupanja odru na kojem je ležao njegov rano preminuli sin Rade, rekao: " Pomaga vi Bog braćo Crnogorci, dao Bog i sveta Trojica, da ova smrt mojega sina, a vašega i moga gospodara bude srećna za sve nas i našu vitešku zemlju"! Poslije ovih izgovorenih riječi sagao se, poljubio krst i vladičinu ruku, a zatim nastavio: "Veliki sine, diko moja, radosti mladih dana, snago ponose i kreposti starosti moje i slavo roda našega, zar doživjeh da te i takvoga vidim? Bog ti dao rajsko naselje; vaistinu Bože i smrt ti je lijepa, sve ti pristoji pa i smrt". Još jednom je poljubio krst i ruku

i oprostio se riječima: "Žalio bih te i u obraz poljubio, ali to ne mogu, ti si u okrutni vladičanskoj ti si prvosvešteno lice, sve ti prosto bilo".

Bosanska vila, Sarajevo, god. XXV, br. 16 i 17. 1910. str. 250.

Da je crnogorski prosvjetni klub "Njegoš" u Saut Čikagu, za vrijeme svoje godišnje proslave, priredio i veće prikazivanja "Gorskog vijenca". Proslavi je prisustvovao veliki broj zvanica, među kojima i jugoslovenski konzul V. Vukmirović.

Slobodna misao, br.37, 1935, str.4.

Da je A. Andrić u svojoj knjizi "Geschichte des Furstentums Montenegro"(str. 128) zapisao da je preveo Njegoševu himnu upisanu u kubet crkve sv. Petra u Rimu 1. juna 1851. godin. Ista pjesma je objavljena u časopisu "Danica" urednika Ljudevita Gaja, br. 8 od 24. februara 1863(str. 113).

Da je dr Umberto Urbani, prevodilac "Gorskog vijenca" na italijanski jezik, Njegoša stavljao u kategoriju najslavnijih evropskih pisaca, poput Dantea, Šekspira i Getea.

Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor, knj. XI, 1963, str.5.

Da su Filip i Jozo Luković bili prijatelji sa kućom Petrović-Njegoš, posebno sa Petrom I i Petrom II. Jozo je Njegoša primao u salon koji je bio jedinstven na Jadranu. Bio je uređen u francuskom rokoko stilu. Štukaturu u salonu radio je švajcarski umjetnik Karlo de Nedrocis oko 1750. godine.

Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru. Kotor, 1963, str. 15.

Da je kontesa Ekaterina Vlastelinović još za života darovala svoj dio Prevlake vladici Petru II Petroviću. Nasljednik vladike Petra II, knjaz Danilo, prodao je Prevlaku svome sekretaru Miloradu Medakoviću za 1.000 forinti, a ovaj opet mitropolitu Nićiforu Dučiću za 3.000 forinta. Dučić je svoj dio Prevlake 1882. godine za isti novac ustupio opštini Krtoljskoj.

Jadranska straža, III godina, broj 3, mart 1925, Split, str. 67.

Da su Bajice uputile protestno pismo austrougarskim vlastima 1916. godine, zbog odluke da se posmrtni ostaci vladike Rada prenesu sa Lovćena na Cetinje.

Večernje novosti, jul 1970, str.19.

Da je prilikom gradnje kapele na Lovćenu 1925. godine" kralj Aleksandar naredio da se Njegošev grob, koji se nalazi unutra u grobnici – kapelici, okiti raznim ornamentima, a polilelei u sredini kapele okičen je incijalima kraljevima. Ulazna vrata na kapeli izgravirana su znakom dinastije Karađorđevića."

Večernje novosti, jul 1970, str. 19.

Knjaz Danilo (1826-1860)

Da je knjaz Danilo pozvao 500 zvanica "iz sve Crne Gore" prilikom sklapanja braka sa Darinkom Kvekić iz Trsta.

Plamenac, Rade Turov: Memoari, I dio, Podgorica, str. 5.

Da je knjaz Danilo 1860. godine oduzeo sve barjake Vasojevićima, koje su dobili od Karađorđa i da ih je zamijenio svojim crnogorskim barjacima.

Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, tom XIV, 1939, str. 106.

Da se u vrijeme knjaza Danilau crnogorskim školama počeo izučati sv. Sava.

Bratstvo, 1908, str. 63-67.

Da su aprila 1853. godine knjaz Danilo i Senat izdali naredbu svim nahijama "za poradi mrtvačikijeh trpeza, da ih niko ne smije činiti, niti se nad mrcem grebati, niti kosu sjeći". Takođe je uredbom zabranjeno da se godišnje samo jednom "krsno ime slavi". Ko ne bude poštovao ove odredbe ima se globiti "cekinah deset".

Zakonik knjaza Danila, Titograd, 1982, str. 48.

Da je u "Zakoniku knjaza Danila" iz 1855. godine, došlo do falsifikovanja nekih podataka. Naime, u članu 92, prepisivač M. Medaković je dodao riječi "do jedino srpske" što u originalu teksta ne stoji (u ovom Zakonu na više članova je intervenisano čime je originalni tekst povrijeđen – prim. BB).

Bojović, Jovan: Zakon knjaza Danila, Titograd, 1982, str. 165.

Da su na Cetinju megdan (dvoboj) podijelila dva rođaka Vukčevića i to pop Nikola i stotinaš Filip Savov. Pošto ih u tom suludom naumu nije mogao odvratiti ni sam knjaz Danilo, koji ih je više puta mirio, nevoljno je prihvatio dvoboj i odobrio ga. Dvoboju je predhodila svađa rođaka oko stoke, odnosno oko ispaše u planini. Knjaz im je iz riznice donio dva jednaka mača kojima su započeli dvoboj. "Po dogovoru zavađenih dvoboj se održao mačevima, javno pred glavarima i knezom. Filip je čekao na megdanu, a pop ga je napadao, jer je on zvao na dvoboj". Pošto su jedan drugom nanijeli lakše povrede, pop Nikola ipak nije mogao nastaviti jer je bio posječen preko slabine tako da je došlo do pomirenja. Od tog trenutka rođaci Vukčevići ostatak života proveli su u velikoj ljubavi i slozi. Živjeli su kao rođena braća.

Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, tom III, 1928. str. 105.

Da se malena Crna Gora pominje u čuvenom romanu "Veliki Getsbi" poznatog američkog romanopisca Frensis S. Ficđžeralda. (Njegovi romani su obavezno štivo (lektira) za srednjoškolsku i studentsku populaciju u Americi. Roman je adaptiran i izvođen na Brodveju kao pozorišni komad a ekranizovan je pod nazivom "Veliki Getsbi" prim. BB). U

njemu se, između ostalog, govori i o odlikovanjima koje je glavni junak Getsbi dobio, pa se pominju i crnogorska odlikovanja. U tom kontekstu pominje Crnu Goru za koju kaže da se nalazi na "Jadranskom moru" i da je njen narod ponosan i hrabar te da je imao "burnu" istoriju. Pokazao je orden na kojem je pisalo – "Orden di Danilo", a u krugu "Montenegro, Nikolas Rex". Sa druge je stajala posveta: "Majoru Džeju Getsbiju za izvanrednu hrabrost".

Ficdžerald, Skot F.: Veliki Getsbi, Beograd, 2001, str. 75.

Knjaz/Kralj Nikola (1841- 1921)

Da se po povratku Petra Karađorđevića sa Cetinja, beogradska štampa podijelila u dva tabora. Jedan tabor je otvorio "najgrozniju graju protiv Knjaza i Crnogoraca". Toliko su daleko išli "da stane pamet pred tvornicom takvih grozota".

Drugi tabor sa vladom na čelu "samo se hirio jer je ta vika samo nekom godila".

Memoari Gavra Vukovića, Cetinje-Podgorica, 1985, str.61.

Da je jedan engleski državnik kralju Nikoli otvoreno rekao da je Crna Gora "satrap ruski" i da je "mnozina" zbog toga ne simpatišu. "Stoga, dakle, dokle se god bude nahodila u tome obliku, neka se ne nada iskrenoj potpori Engleske."

Memoari Gavra Vukovića, Cetinje-Podgorica, 1985, str. 52.

Da knjaz Nikola nijednog stanovnika stare Srbije, Brda, Skenderije ili nekog drugog kraja nije pitao "zna li srpski zborit" nego znali naši, "zna li katunski zborit, učite se zborit katunski." Takodje kaže da knjaz "ne polagaše svog povjerenja na srpstvo, nego mnogo više na hrvatstvo".

Plamenac, Rade Turov: Memoari I dio, str. 243.

Da je Lazar Mijušković odbio da iz državne kase isplati 10.000 fiorina kralju i sviti koja je već bila zakazala odmor i "banje" u inostranstvo. Na kraljevo insistiranje da mu iz kase donese pare, Mijušković se branio da taj novac nije predviđen budžetom i da ne bi bilo u redu da neki državni činovnici ostanu bez mjesečne nadoknade zbog njihovog nekontrolisanog trošenja. Takav stav Mijuškovića prouzrokovao je da se svita vrati sa puta iz Rijeke i Bara đe su već bili otputovali.

Mijušković, Lazar Đ.: Uspomene, Nikšić, 2016, str. 16-17.

Da je knjaz Nikola 1886. godine poklonio Jovanu Jovanoviću Zmaju, srpskom pjesniku, imanje u Baru, tačnije Ismail-Pašin dvorac i imanje pod Volujicom, sve u cilju da se nastani u Crnoj Gori.

Pristan grad kojeg nema, Bar, 2006, str. 52.

Da je Petar Plamenac, bivši ministar spoljnih poslova Crne Gore, izjavio za list "Nova Evropa" (26. maj 1926.) da "jedino srbijanski poslanik savjetuje kralju da zaključi mir i da odmah zatim abdicira."

Mijušković, Lazar Đ.: Uspomene", Nikšić, 2016, str. 149.

Da je Poenkare, ondašnji predsjednik Francuske republike, u svojim memoarima na str.349 zapisao izjavu Delaros Vernea (...) u kojoj stoji da kralj Nikola razmatra mogućnost separatnog mira i da bi "ustupio položaje planine Lovćen koja dominira nad Kotorom u zamjenu za Skadar u Albaniji."

Mijušković, Lazar Đ.: Uspomene, Nikšić, 2016, str. 147.

Da je dvor prijestolonašljednika Danila na Cetinju građen između ostalog i od sredstava koja su uplaćivana na poštu Crne Gore na Cetinju. Tadašnji upravitelj pošte, Špiro Popović, uplaćena sredstva nije prosljeđivao nadležnim službama (u budžet) već ih je zadržavao i predavao na dvor knjazu Nikoli.

Mijušković, Lazar Đ.: Uspomene, Nikšić, 2016, str. 13.

Da je "mafija jednom ponudila knjazu Nikoli izlišnu svotu novca pod uslovom da im on dozvoli da onde (okolina Bara) sagrade Kasino poput onog u Monte Karlu". Na to im je knjaz odgovorio: "Ja sam vođa ljudi, a ne stražar kockarskoga salona". (Isto je nuđeno na ostrva Skadarskog jezera, prim. BB).

Matica crnogorska, Podgorica, zima, 2010, str. 221-222.

Da je kralj Nikola, kada su mu Crnogorci prilazili na ljubljene ruke, insistirao da to predhodno učine kraljici pa tek onda njemu. Sve je to radio ne bi li naučio Crnogorce da poštuju svoje žene. Svjestan je bio da je to "daleko najozbiljnija mana" u karakteru crnogorskog naroda.

Matica crnogorska, Podgorica, zima, 2009, str. 167.

Da je Žil Vern svoju jahtu prodao crnogorskom knjazu Nikoli i to je bila prva plovna jedinica koja je plovila pod zastavom Crne Gore 1886. godine.

Izvor: Internet

Da je knjaz Nikola bio veliki prijatelj sa Edvardom VII, kraljem Velke Britanije, Irske i carem Indije od 1901. do 1910. godine. On je knjaza Nikolu nagovarao da Crna Gora učestvuje na Olimpijadi. Naravno da za to nije bilo ni sredstava ni takmičara tako da je predlog odbijen. Kada je kralj Edvard umro, u znak korote odloženo je otvaranje Zetskog doma.

Rotković, Radoslav: Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda, Podgorica, 2005, str. 356.

Da je kralj Nikola, po pisanju Đ. Markotija jednom strancu na njegovu opasku da Crna Gora nema što da izvozi, odgovorio: "Zaboravili ste na moje šćeri".

Rotković, Radoslav: Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda, Podgorica, 2005, str. 350.

Da je 24. juna 1876. godine "Hercegovačka vojska proglasila Knjaza Nikolu I Petrovića Njegoša za gospodara od Hercegovine". Toga dana na Crnom Kuku bila se skupila sva crnogorsko-hercegovačka vojska koja je brojala 18.000

vojnika. Vojsku, barjak i oružje blagoslovili su mitropolit crnogorski Ilarion i arhimandrit Visarion Ljubiša.

Plamenac, Rade Turov: Memoari, I dio, Podgorica, str. 218.

Da je knjaz Nikola bio u jako dobrim odnosima sa bugarskim knezom Ferdinandom. Toliko su bili prisni da je Ferdinand govorio: "Ti si moj otac, a ja sam tvoj sin".

Plamenac, Rade Turov: Memoari, I dio, str. 243.

Da je knjaz Nikola dobio najljepša imanja u Nikšiću, Podgorici (Kruševac), Spužu, Ulcinju, Baru i drugim mjestima. Ta imanja su mu donosila velike prihode. Samo tokom 1890. godine, prihodovao je oko 100.000 fiorina.

Đurović, Mirčeta: Trgovinski kapital u Crnoj Gori, tom I, Podgorica 2008, str.128-129.

Da je kralj Nikola dobio na poklon od turskog Sultana parobrod koji je bio dugačak oko 120 stopa, jačine 400 konjskih snaga. Krma je bila postavljena "svilom i kadi-fom a pod njom je divan salon. Oko njega su kabine za spavanje i mermerna banja. Osvijetljen je, a na bokovima su postavljena dva topa". Parobrod se zove "Zmaj" i ide 15 milja na "sahat".

Bosanska vila, Sarajevo, 1899, str.198.

Da je barjaktar Milić Žugić, krčević zemlju koju mu je darovao gospodar 1893. godine, naišao na "oklop i podoklopnu košulju, za koju narod kaže da je vojvode Momčila. Istu je poslao gospodaru" kao znak starine bivšeg zmaja od Pirlitora".

Glas Crnogorca, Cetinje, br. 42, 10. 10. 1894, str. 1-2.

Da je povodom pogibije "Austro-ugarskog prijestolonašljednika NJ. C. Kr. V. Franca Ferdinanda i njegove supruge Vojvotkinje od Hoenberga" crnogorski gospodar naredio petnaestodnevnu žalost. U zvaničnom saopštenju Cetinja se kaže da je to bio "teroristički akt usamljenih fantasta, zbog kojih ispaštaju hiljade nevinih".

Glas Crnogorca, Cetinje br. 33, 21.06.1914, str. 2.

Da je kralj Aleksandar I, odlikovao njegovo visočanstvo knjaza Nikolu I ordenom sv. Save I stepena, za njegove zasluge na prosvjetnom i književnom polju.

Vesnik srpske crkve, sv. I-II, januar-februar 1896, Beograd, str. 155.

Da je knjaz Nikola bio u kumovskim vezama sa knjazom Srbije Mihailom Obrenovićem. Mihailo je krstio "prvorođeno dijete knjaza Nikole, knjeginju Zorku". Zasluga za kumstvo pripada Jovanu Sundečiću (sekretar knjaza Nikole) koji je uticao na to da se izmire "Cetinje i Biograd".

Spomenica, Proslava 50-godišnjice rada Jovana Sundečića, Cetinje 1899, str. 30.

Da je predsjednik Amerike Vudro Vilson 4. jula 1918. godine

uputio kralju Nikoli telegram sljedeće sadržine: "Njegovom visočanstvu Nikoli kralju Crne Gore. Iskreno zahvaljujem Vašem Visočanstvu na plemenitim čestitkama koje ste mi tako ljubazno uputili 4 jula, i koje visoko cijenim. Duboko saosjećam sa Vašim Veličanstvom u nesreći koja je snašla Crnu Goru najezdom nemilosrdnog neprijatelja. Uvjeren sam da Vaše Veličanstvo i blagorodni i junački narod Crne Gore neće biti potlačen, nego da će vjerovatno, da su Sjedinjene Države odlučne da vide da će sa konačnom pobjedom koja će doći biti osiguran i priznat integritet i pravo Crne Gore. Šaljem Vašem Veličanstvu svoje najbolje želje".

Vijesti, Podgorica, 27. 05. 2006, str. X.

Da je kralj Nikola putujući za Beč svratio u Zagreb, đe su mu Zagrebčani priredili svečani doček. Poslije dočeka on je rekao pratioćima: "Bolje je da nas smatraju crvenim Hrvatima, pa da nas dočekaju kao pravu braću, nego da nas drže za braću a dočekaju kao neprijatelje, kao što neki drugi rade, ne čulo mi se za riječ".

Fakta Montenegrina, Zagreb, 15.01.1999, str. 1.

Da je knjaz/kralj Nikola jednom Crnogorc, koji je uporno tražio da mu se da barjak, odgovorio: "Ne daje se to u portik, nego na bojnom polju".

Pobjeda, Podgorica, 05.04. 2009, str.19.

Da je 17. Avgusta 1862. godine na knjaza Nikolu izvršen atentat. Toga dana na njega je pucao Savo Milov Radonjić sa Lipe Dobrske i neznatno ga ranio. Savo je brzo uhvaćen, ali je još brže utekao zatvorskim čuvarima još dok su ga sprovalili na Cetinje. Pobjegao je u Tursku đe je poslije 13 godina uhvaćen i likvidiran.

Zapisi, časopis za nauku i književnost, Cetinje, jul-decembar, 1967, str. 291-292.

Da je knjaz Nikola odlikovao "II stepenom Danilova ordena" čuvenog naučnika Nikolu Teslu.

Bosanska vila, Sarajevo, 15.01.1895, str. 144.

Da je knjaz Nikola 1869. godine posjetio Berlin i da je bio "odlično" primljen. Pruski kralj odlikovao ga je "Ordenom crvenog orla".

Dva Petrovića-Njegoša, Vladika Danilo Petrović i knjaz Nikola, Beograd, 1896, str. 43.

Da je Franc Jozef I 1869. godine ustupio knjazu Nikoli svoju jahtu "Fantazija" da ga dovede od Trsta do Kotora prilikom povratka iz Rusije.

Dva Petrovića-Njegoša, Vladika Danilo Petrović i knjaz Nikola, Beograd, 1896, str. 43.

Da se 1880. godine knjazu Nikoli javio potomak porodice Balšić, iako je poznato da je porodica Balšić izumrla još 1421. godine. Knjazu se obratio izvjesni Panajot Balša (Panaiote Balsche) kao direktni potomak ove porodice, a

imao je titulu "eksminister i eks senator Rumunjski".

Zapisi, Cetinje, avgust 1935, str.125.

Da je kralj Nikola, u proglašenju od 26. septembra 1912. godine, rekao da "viteške ruke sa mačevima pružaju nam Kraljevi: Srbije, Bugarske i Grčke, čiji su narodi u ovome svetome poduzeću s nama zbratimljeni". Nastavio je: "Zamnom, junaci, da ruke pružimo braći u nevolji, kao i viteškoj Malesiji, koja se evo dvije godine lavovski bori za svoja prava, slobodu i sjedinjenje sa Crnom Gorom". Proglas je završio poklikom: "Živjeli Crnogorci! Živio Balkanski Savez".

Balkanski rat u slici i reči, Beograd, 1913, str.237.

Da je kralj Nikola pisao američkom predsjedniku Wilsonu, povodom odnosa Srbije spram Crne Gore: "Ma kako da su bili bestidni (Srbi) ja sam bio prvi da im pružim ruku, objavljujući Austriji rat, premda sam bio uvjeren, da izazivanje potiče s njihove strane ubistvom u Sarajevu i od njihove Crne ruke. Zločinstvo nad prestolonašljednikom i njegovom ženom bilo je uzrok, zašto svijet danas oplakuje dvadeset miliona žrtava. Strašna pomisao, da ta zemlja neće da uvidi počinjeni zločin za koji je ona odgovorna pred čovječanstvom isto kao i Viljem!" (Viljem VI, njemački kralj-prim. BB).

Nikola Petrović i njegov dvor, Sarajevo, 1919 str. 31.

Da je knjaz Nikola jednom rekao: "Da je moj Crnogorac radnik, kao što je junak, Crna Gora postala bi bogata zemlja". To je istakao u depeši prilikom proslave krsne slave Zadruga (Spasov-dan 1908. godine) u Nikšiću gdje je bila formirana "Prva nikšićka zemljoradnička zadruga."

Zapisi, časopis za nauku i književnost, Cetinje, 1929, sv.1-6, str. 378.

Da su članovi Dvorskog savjeta bili: knjaz Nikola, knjaginja Milena, g-din Božo Petrović, vojvoda Petar Vukotić (tast Nikolin), vojvoda Ilija Plamenac, vojvoda Miljan Vuković, vojvoda Stanko Radonjić. Svi oni supodržavali budući brak kraljeve ćerke Zorke i Petra Karađorđevića, osim Stanka Radonjića koji je tvrdio da su obije dinastije (Obrenović i Karađorđević) "tanke i labave."

Večernje novosti, 15.02.1969. godine, str. 18.

Da je prilikom boravka u Petrogradu knjaz Nikola doživio velike počasti. Naime, ruski car ga je imenovao komandantom Petnaestog streljačkog gardijskog puka, koji od tog trenutka nosila ime: "Puk Njegovog Visočanstva Knjaza Nikole".

Večernje novosti, 26.02. 1969. godine, str. 18.

Da je Ornitološko društvo u Moskvi 1896. godine izabralo Njegovo Visočanstvo Knjaza Nikolu I, za svog počasnog člana.

Da je kralj Nikola "poslao u čuveni carski licej kod Galatasaraja i po drugim školama u Turskoj 28 mladića iz Crne

Gore i Boke. Bili su pitomci Sultana Abdul Hamida".

Matica, br. 77, proljeće 2019, str. 484.

Da je kralj Nikola prilikom povlačenja uzeo mnogo dokumenata "od doba Nemanjića do 1915. godine. Jedan dio koji je bio uzeo vraćen je sa Bojane i zakopan (pet godina) u vlažno cetinjsko tle", kaže su mnoga dokumenta na "pergamentu i artiji" propala. Srećom Njegoševa pisma nijesu bila interesantna tako da je dobar dio pronađen i sačuvan. Istoričar Dušan Vuksan ih je otkrio poslije 16 godina na tavanima i podrumima dvorskim. Sudbina Njegoševih biblioteka je slična. "Ostaci knjiga koje nijesu razgrađene na ovaj način, rasule su se po čitavom Cetinju, valjda i po čitavoj Crnoj Gori."

Cetinje i Crna Gora, str. 192.

Da je prostor Crne Gore bio interesantan velikim evropskim silama, pa je kralj Nikola "bez ikakvog ustručavanja od njih vukao korist. Od Rusije je dobijao godišnju potporu (8. 000 dukata), od Francuza 50.000 franaka, od Austrije da preuzme troškove za izgradnju kolskog puta Kotor-Cetinje.

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 96.

Da je, prema opisu Renata Barneskija, kralj Nikola bio "veoma lep čovek, snažan, simpatičan, velikodušan, drsko svestan svoje nesumnjive privlačnosti, tip muškarca od kojeg žene ne mogu da se spasu, ili radije to i ne žele."

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 96.

Da je engleska kraljica Viktorija, 4. maja 1898. godine, u Bakingemskoj palati primila knjaza Nikolu. Na prijemu je engleska kraljica nosila najveće crnogorsko odlikovanje –Danilov orden s brilijantima, a crnogorski knjaz Nikola Viktorijin orden s brilijantima. Prijemu je prisustvovao i predsjednik engleske vlade Solsberi.

Istorijski leksikon Crne Gore, Crn-Cu, Podgorica, 2006, str. 345.

Da je car Aleksandar III Romanov jednom prilikom 1889. godine knjazu Nikoli nazdravio riječima: "Pijem u zdravlje knjaza crnogorskog, jedinog iskrenog i vjernog prijatelja Rusije". Mnogo godina kasnije ruska politika više je bila okrenuta prema Srbiji iako se "srpska politika nikada nije čvrsto vezivala za Rusiju".

Rakočević, Novica: Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878-1918, Beograd, 2006. str. 23.

Da je Nikola Vukotić (bratanić knjeginje Milene) obezbijedio novac za put donosiocima bombi u poznatoj Bombaškoj aferi. Vukotić je bio crnogorski emigrant i oficir srbijanske vojske. U jednoj beogradskoj banci potpisao je mjenicu na 800 dinara.

Rakočević, Novica: Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878-1918, Beograd, 2006. str. 51-52.

Da je 1880. godine knjaz Nikola naredio da se vojska opiše i uredi. Vojska je podijeljena na prvu i drugu klasu. Sa novodobijenim krajevima formirana su 42 bataljona, od kojih su četiri bataljona bila popunjena muslimanski življem. Vojska se poučavala u "duhu crnogorskom", onako kako je knjaz Nikola zahtijevao.

Rakočević, Novica: Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878-1918, Beograd, 2006. str.128.

Da je knjaz Nikola 7. oktobra 1886. godine sa papom Lavom XVIII potpisao Konkordat po kojem su crnogorski rimokatolici dobili slobodu vjeroispovijesti. Na osnovu ovog dogovora postavljen je prvi arcibiskup u Baru Šimun Milinović. Njega je zamijenio 1910. godine Nikola Dobrečić.

Rakočević, Novica: Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878-1918, Beograd, 2006. str.132.

Da knjaz/kralj Nikola nije pravio nikakve razlike među svojim podanicima, pa bili oni pravoslavne, katoličke ili muslimanske vjeroispovijesti. Naprotiv, u svemu ih je smatrao ravnopravnim. Zbog toga je dr Laza Tomanović u knjizi "Pedeset godina na prestolu Crne –Gore 1860-1910, zapisao: "Kao što dobar roditelj ne čini razlike između svoje djece, tako ni Knjaz Nikola ne pita ko je kakve vjere, nego samo je li zaslužan i sposoban".

Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860-1910, Podgorica, 1998. str. 115.

Da je knjaz Nikola odlikovao papinog sekretara, kardinala Mariana Rampolu Velikim krstom Danila I za nezavisnost. Kardinal Rampola je zaslužio ovo odlikovanje jer je kod pape poradio da se pitanje o Zavodu sv. Jeronima u Rimu završi onako kako je knjaz Nikola zahtijevao.

Da se Grujica Nikčević, kao blizak rođak knjeginje Milene, predstavljao kao "Princ", zbog čega je knjaz Nikola protestovao kod predsjednika Francuske Republike. Pošto je izgubio "blagodjejanje" kod Milene i gospodara, Nikčević je pao u nemilost. Obilazio je evropske dvorove, a najviše je boravio u Parizu i Ženevi. Vratio se u Crnu Goru i ubrzo bio zatvoren, ali i ucijenjen da ubije emigranta Sava Ivanovića. Pristao je na zavjeru, a potom pronašao Ivanovića u Italiji i otkrio mu plan. Pošto je na prevaru vraćen u Crnu Goru, ubrzo je ubijen od strane R.N. Abramovića i P. Vukotića u Budvi.

Backović, Marko: Crna Gora pri kraju devetnaestog vijeka, Beograd, 1895, str. 19.

Da je Nj.V. Kralj Nikola Petrović-Njegoš dao prvi prilog za podizanje džamije na Cetinju.

Cetinjski vjesnik, Cetinje, broj, 100, 18. XII 1910, str. 4.

Da je kralj Nikola lično otpratio Ibrahim-bega, osmanskog komandanta grada Bara prilikom njegovog oslobođenja 8. I 1878. Pošto mu je Ibrahim-beg predao ključeve grada i sablju, kralj Nikola mu je rekao: "Zadržite je i nosite je

ponosno, jer ako grad nijeste mogli održati, svoju vojničku čast sjajno ste očuvali".

Leksikon Bošnjaka/Muslimana Crne Gore 1806-2016, Podgorica, 2016. str. 176.

Da je u vrijeme Malisorske bune 1910-1911. godine Crnu Goru "zapljusnuo" veliki broj izbjeglica. Samo u Podgorici 10. V 1911. godine slilo se 3. 934 osobe kojima se davala hrana. Dodatnih 502 osobe izdržavao je narod Zetske kapetanije. Zbog takvog odnosa prema stanovništvu ovih krajeva, kralj Nikola je imao oštih rasprava sa ruskom diplomatijom i njihovim vojnim predstavnikom na Cetinje.

Rakočević, Novica: Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878-1918, Beograd, 2006 str. 72-73.

Da je Andrija Jagošev Radović, u brošuri koja je bila namijenjena crnogorskoj dijaspori, kako bi podržali ujedinjenje Crne Gore i Srbije rekao: "Da je kralj Nikola odbio oba moja prijedloga za ujedinjenje i nastavio: Šta više, lično mi je kazao: Kakva Jugoslavija!- Poslije ovoga rata, treba da budu tri države, Crna Gora, Hrvatska i Srbija."

Za Crnu Goru, Pariz, april 1918, str. 6.

Da je po riječima A. Radovića, kralj Nikola "proglašavao zaseban crnogorski narod! Njegov sin, knjaz Petar (u jednom interjvu u rimskoj Tribuni), tera još dalje. On tvrdi da Crnogorci nijesu Srbi i da će propasti ako se ujedine sa okolnim sličnim narodima, Srbijancima, Bosancima, Hercegovcima, Dalmatincima, itd. "

Za Crnu Goru, Pariz, april 1918, str. 55.

Da je Isidora Sekulić, srpska spisateljica, kada je čula da je posječen stari brijest na Cetinju, pod kojim je sjedio kralj Nikola, rekla: "Bolje da je ostao brijest, no oni koji su naredili da se posječe."

Rotković, Radoslav, "Kratka ilustrovan historija crnogorskog naroda", Podgorica, 2005, str. 404

Da je kralj Nikola jednom prilikom pitao nekog serdara da li zna što je diplomatija? Serdar mu je jednostavno odgovorio: " Gospodare ako ja slažem onda sam lažov, a ako ti nekog slažeš onda si diplomata".

Diplomatsko i konzularno pravo, Beograd, 2007, str. 21.

Da je Engleska kraljica odlikovala knjaza Nikolu ordenom Viktorije prvim redom.

Carigradski glasni, Carigrad, 13. III 1897.godine.

Potomci knjaza/kralja Nikole

Da je princu Danilu, preko crnogorskog počasnog generalnog konzula u Milanu Karminatija, predloženo od strane generalnog imperatora i njemačkog cara "da izjavi kralju Nikoli da će dobiti polovinu srpske Mačedonije i odmah 5 miliona talira ako se usprotivi prolazu srpske vojske kroz Crnu Goru. Karminati je otputovao u Rim i predlog

predao Popoviću (Evgenije, crnogorski generalni konzul u Rimu, prim. BB), a ovaj prosljedio kralju Nikoli. Kralj nije odgovorio na ovaj predlog, iako ga je Danilo još jednom pokušao ubijediti da se saglasi sa njim, i to preko Martinovića, bivšeg konzula u Skadru. Ali je bilo već "dockan." O tačnosti ovih podataka autor teksta kaže: "Ostavljam da ih čitaoci i historičari prokomentarišu".

Matica, br. 77, proljeće 2019, str. 583.

Da je Pavle, sin crnogorskog knjaževića Mirka (Nikole) Petrovića (Podgorica 1910 – Pariz 1933), kao mladić u emigraciji u Francuskoj, snimao, razvijao i montirao amaterske filmove. Godine 1931. počeo je profesionalni rad u Parizu kao saradnik (asistent režije) na realizaciji igranog filma "Naga žena".

Kosanović, Dejan: Leksikon pionira filma i filmskih stvaralaca na tlu Jugoslavije 1896-1945", Beograd. 2000. str. 174.

Da je B. Đonović, u feljtonu o Petrovićima, zabilježio da su crnogorske princeze Milica i Stane, školovane u ženskom institutu "Smoljni" u Petrogradu. Tretirane su kao "vladarske kćeri". U Institutu su imale "posebne apartmane sa namještajem iz dvora, čak su imale i posebnu trpezu i carska kola na raspolaganju, a nosile su i najelegantnije toalete".

Večernje novosti, 14.02. 1969. godine, str. 16.

Da je italijanski kralj Vittorio Emanuel, da bi se sreo sa familijom Petrović i budućom vjerenicom Jelenom, inkognito sa Krfa poslao telegram u kojem se kaže: "Jedan otmeni lovac javio se sa Krfa da bi rado došao u Crnu Goru, kod knjaza na Cetinje, da koji dan provede u lovu po Skadarskom jezeru". Zbog takvog sadržaja telegrama, koji nijesu razumjeli kraljevi saradnici, do susreta nije došlo.

Večernje novosti, 07.03. 1969. godine, str. 18.

Da je vjeridba Jelene Petrović i kralja Italije Vitoria Emanuela bila u jednom momentu dovedena u pitanje. Naime, "iznenada poslije prve pozitivne reakcije, Rusija je okrenula ćurak i ruska štampa a i diplomati, posebno cetinjski Rusi u poslanstvu". Ovaj negativan stav je izazavn ustupkom knjaza Nikole da Jelena pređe u katoličku vjeru.

Večernje novosti, 10.03. 1969. godine, str. 20.

Da je Vittorio Emanuel boravio na Cetinju do 2. septembra 1896. godine. Boravak je iskoristio za šetnje po planinama, posjete drugim gradovima, lov i ribolov, kao i igranje tenisa na igralištu iza dvorca kralja Nikole.

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 135.

Da su se mnogi Italijani pitali odakle je njihova princeza. Većina je ime zemlje odakle je Jelena Savojska povezivalo sa gorkim likerom zvanim "Amaro" Stanislava Kobjankija. (Kobjanki je bio lični prijatelj kralja Nikole i proizvođač

čuvenog pića *Amaro Montenegro*, prim. BB). On je u Crnu Goru dolazio zbog aromatičnih trava, od kojih su crnogorski čobani pravili ljekoviti čaj "karik", a koji je uvozi kao glavnu sirovinu za ovo alkoholno piće.

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 18.

Da je italijanski kralj i crnogorski zet Vittorio Emanuel III od Savoje svojoj ženi Jeleni poklonio jahtu i dao joj ime "Jela" (skraćeno ime od Jelena). Istim imenom se zvala i vila Jelene i Vitoria Emanuela u Egiptu, u kojoj su živjeli poslije progonstva iz Italije 1946. godine.

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 157.

Da je R. Barneski u svojoj knjizi o Jeleni Savojskoj, zapisao jednu crnogorsku izreku koja glasi: "Daj mi jednu jedinu vlas tvoje kose i njome ću zašiti oči da ne vidim više ni jednu drugu ženu."

Barneski, Renato: Jelena Savojska, Beograd, 1988, str. 114.

Da je kraljica Italije Jelena Petrović Savojska na putu za Bugarsku, đe joj je ćerka Joana bila udata, dobila poziv od "Saše" Karađorđevića (rođenog sestrića) da ga posjeti u Beogradu. Poziv nije prihvatila nego je čitav sat sjedela u vozu Simplon-Orijent ekspres.

Večernje novosti, 14.03. 1969. godine, str. 20.

Da se knjeginja Zorka upoznala sa Petrom Karađorđevićem prilikom odmora u Višiju (Francuska). Poslije upoznavanja prošlo je neko vrijeme dok je na nagovor kralja Nikole maršal dvora Mišo Popović utanačio njihov ponovni susret na Cetinju.

Večernje novosti, 15.02. 1969. godine, str. 18.

Da je princ Mirko Petrović Njegoš bio sjajan strijelac. On je jednom prilikom "vjernom adutantu Mrgudu Jovićeviću sa 15 metara iz pištolja zvanog "Gaser" pucao u cigaretu koju je ovaj držao u usta i napola je prekinuo."

Andrijašević, Živko: Nacija s greškom, Cetinje 2004, str. 261.

Da je prilikom kraljeve posjete Carigradu, vojvoda Gavro Vuković zapisao podatak da su se na jednom skupu poslanici Austrije i Srbije, koji su se nalazili u dvoru na Visokoj Porti, najviše interesovali o kandidaturi knjaza Mirka za makedonskog guvernera.

Zapisi, časopis za nauku i književnost, Cetinje, jul-decembar, 1927, str. 353.

Razno

Da su Petrovići rodom od Hercegovine, od "stara vlastelinska koljena. Dva brata, Jerak i Rajić, prešli su za Ivana Crnojevića u Zetu, kad su Turci ovladali Hercegovinom".

Dva Petrovića Njegoša, Vladika Danilo i knjaz Nikola I,

Beograd, 1896, str. 5.

Da su "Crnogorci ranije bili priključili sebi Kotoru u njemu postavili 70 kuća plemićkih." Plemićke porodice su bile Petrovići, Radonjići i Bogdanovići.

Vasilije, Petrović: Istorija o Crnoj Gori", Cetinje-Titograd, 1985, str. 41.

Da je Gavriilo (Gajo) Ivov Petrović bio narodni poslanik. Bio je "radno lice u drami Milutina Tomića *Đetić u parlamentu*. (Tomić je djelo objavio pod svojim pseudonimom Nikac od Rovina).

Rudić, Petar: Kako sam se oženio od Erakovića iz Njeguša, Bijelo Polje, 1981, str. 4.

Da je Arsenije Čarnojević poveo na put u Jerusalem popa Savu Kaluđerčića (Kaluđerovića – prim. BB), arhidakona Danila (Petrovića, prim. BB), Visariona (Borilovića, prim. BB) i još nekoliko sveštenika. Tom prilikom posjetili su Hristov grob.

Dnevnik patrijarha Arsenija Čрноjevića o putovanju u Jerusalem 1683. Godine, Glasnik Srpskog učenog društva, Beograd, 1872, str. 185.

Da su crnogorski glavari poslije ratova 1876-1878. dobili velike posjede širom Crne Gore. Tako je vojvoda Božo Petrović dobio Brezovik sa 387 rala zemlje, vojvoda Marko Petrović 220 rala zemlje i četiri mlina, vojvoda Petar Vukotić (kraljev tast) 218 rala, tri mlina i 26 motika vinograda u okolini Podgorice, itd.

Đurović, Mirčeta: Trgovinski kapital u Crnoj Gori", tom I, Podgorica 2008. godine, str. 129.

Da je Mihailo Pupin dao prilog društvu "Knjeginja Zorka", u iznosu od 50.000 din.

Narodna riječ, Cetinje, god. 10, br.14 (13. april 1928) str. 5

Da je kraljica Milena krstila dijete njemačkog poslanika Ekarta na Cetinju.

Zapisi, časopis za nauku i književnost, knj. III, Cetinje, 1928, str. 77.

Da je Đorđe Petrović bio sinovac Petra I i prvi školovani oficir u Crnoj Gori. Đorđe je bio pretendent na crnogorski "presto", ne samo za života vladike Rada, već i njegova nasljednika knjaza Danila. Naime, poslije povratka u Crnu Goru 1834. godine poželio je da sjedne na vladičansku stolicu. Negovu želju spriječio je niko drugi nego njegov ugledni otac Savo poljubivši ruku vladike Rada čime ga je priznao za Gospodara.

Zapisi, glasnik cetinjskog istorijskog društva, knj. XVIII, sv.5-novembar, 1937. str. 334

Da je Labud, sin vojvode Petra Filipova Vujovića (Petar je bio pobratim knjaza Danila i kum kralja Nikole, prim. BB) bio 1874. jedan od prvih telegrafista u Crnoj Gori, a kasnije

i direktor te službe. Nakon oslobođenja Nikšića "lično sam u gradu otvorio telegrafsku stanicu" kaže Labud. Ovim povodom poznati srpski književnik, diplomata i ministar Ljuba Nenadović Labudu je posvetio pjesmu sljedeće sadržine:

Odleto Labud ptica

Od Cetinja do Nikšića;

Neka živi Crna Gora

Od istoka pa do mora!

Neka živi Labud tica

I telegraf tanka žica.

Ratnik, Beograd, god. XLIV, sv. IV. 1928, str. 55.

Da je dr Sadik Strinić bio prvi školovani ljekar muslimanske vjeroispovijesti u Crnoj Gori i stipendista kralja Nikole. Poslije završenih studija radio je kao "fizikus" na Cetinju i više mjesta u Crnoj Gori.. Nosilac je brojnih odlikovanja među kojima i Danilovog ordena IV stepena iz 1910. godine.

Leksikon Bošnjaci/Muslimani (1806-2016), Podgorica, 2016. str. 319.

Da je Risto Rundo, Trebinjac koji je živio na Cetinju, bio veliki poštovalac knjaza Nikole. On je 1909. godine u Beču prekinuo izvođenje operete "Vesela udovica" zbog toga što je njen sadržaj ružio ugled knaževske familije. O ovom događaju je pisala evropska štampa. Kao predstavnik poznate njemačke firme "Singer", Risto je bio imućan. Posjedovao je biciklošto je bila prava rijetkost u to vrijeme, pa su mu građani Cetinja ispjevali stihove: "Risto Rundo gazda, na bicilo vazda".

Jelena Kovačević, "Zaboravljeni sreski ljekar Petar Rundo, davao je i više nego što je mogao", Radio Trebinje

Da je Đorđe Karađorđević, unuk kralja Nikole dečinstvo proveo na Cetinju. Jednom je pitao đeda zbog čega ga drugovi sa Cetinja zovu Srbijancem, a ne Crnogorcem kada je i on rođen na Cetinje. Na to pitanje đed je odgovorio ovako: Mi smo Crnogorci, jer smo rođeni ovde, a roditelji su nam bili Crnogorci. Dalje je nastavio: Đorđe ti " si rođen ovde i mati ti je bila Crnogorka, ali ti je otac Srbijanac pa si i ti Srbijanac".

Karađorđević, Đorđe: Istina o mom životu, Beograd, 1988, str. 50

UKUSI CRNE GORE

Izvor: Ukusi Crne Gore

Punjene gurmanske lignje

Sastojci:

- lignje.....1,5 kg
- seoske pršute.....200 g
- ovčiji polutvrđi sir.....200 g
- bijelo vino.....2 dl
- maslinovo ulje.....0,8 dl
- prezla.....300 g
- začinsko bilje i začini

Priprema:

Manjim lignjama odstraniti glavu sa utrobom i srednju prozirnu kost. Pršutu isjeći na manje kockice, a sir na štapiće. Time puniti lignje i dodati njihove glave.

Lignje slagati u namašćenu tepsiju i posuti mrvicama sjeckanog peršuna, bibrea i soli. Dodati ulje i vino i peći u pećnici na 200 stepeni oko 25 do 30 minuta. Servirati na toplom tanjuru.

Lozanje u mlijeku

Sastojci:

- brašno
- jaja
- šećer
- lozova rakija
- limun, kora
- mlijeko
- sušeno grožđe
- jezgro oraha
- štapić cimeta

Priprema:

Od brašna, jaja, lozove rakije i limunove kore pripremiti čvršće tijesto. Ostaviti kratko da odstoji i prosušiti. Oblikovati, razvući i isjeći lozanje - rezance. U mlijeko dodati vrlo malo vode i štapić cimeta. Prokuvati kratko i ostaviti da malo odstoji.

Posebno u ključaloj vodi prokuvati lozanje - rezance. Ocijediti. Iz mlijeka odstraniti štapić cimeta, dodati lozanje i šećer i odkuvati. Puniti odgovarajuće posude, posuti usitnjenim orasima i sušenim grožđem.

Napomena: Lozanje se mogu jesti tople i hladne.

1

2

3

4

5

6

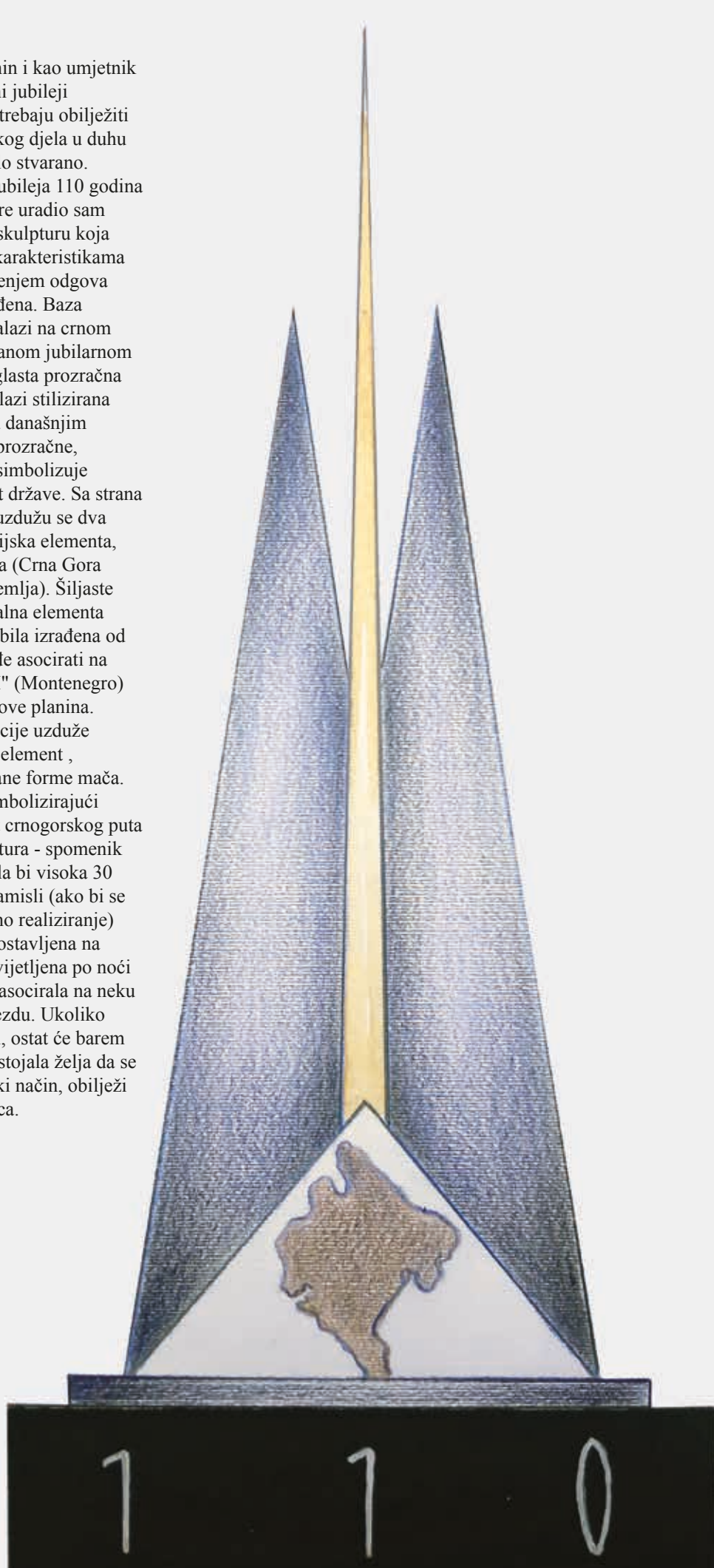

7

1. Danilo Petrović Njegoš, vladika 1696. – 1735.
2. Sava Petrović Njegoš, vladika 1735. – 1782.
3. Vasilije Petrović Njegoš, vladika 1750. – 1766.
4. Petar I. Petrović Njegoš, (Sveti Petar Cetinjski), vladika 1782. – 1830.

5. Petar II. Petrović Njegoš, vladika 1830. – 1851.
6. Danilo I. Petrović Njegoš, knjaz 1851. – 1860.
7. Nikola I. Petrović Njegoš, knjaz 1860. – 1910., kralj 1910. – 1921.

Kao rođeni cetinjanin i kao umjetnik smatram da se važni jubileji crnogorske istorije trebaju obilježiti i formom umjetničkog djela u duhu vremena kad je djelo stvarano. Povodom velikog jubileja 110 godina kraljevine Crne Gore uradio sam studiju za moguću skulpturu koja svojim formalnim karakteristikama i simboličkim značenjem odgovara svrsi za koju je urađena. Baza skulpture koja se nalazi na crnom postamentu s uklesanom jubilarnom godinom, čini trouglasta prozračna forma u kojoj se nalazi stilizirana silueta Crne Gore u današnjim granicama. Forma prozračne, otvorene piramide simbolizuje stabilnost i vječnost države. Sa strana trouglastog oblika uzdužu se dva simetrična geometrijska elementa, poput krila ili jedara (Crna Gora je i mediteranska zemlja). Šiljaste forme ova dva metalna elementa (cijela skulptura bi bila izrađena od inoksa) mogu takođe asociirati na krunu, na slovo „M" (Montenegro) na apstrahirane vrhove planina. Po sredini kompozicije uzduže se visoki ispolirani element, proizišao iz stilizirane forme mača. Stremi visinama simbolizirajući slobodu i stabilnost crnogorskog puta u budućnost. Skulptura - spomenik velikom jubileju bila bi visoka 30 metara. Po mojoj zamisli (ako bi se stekli uslovi za njeno realiziranje) želio bih da bude postavljena na Đinovom brdu. Osvjetljena po noći svojom bi formom asociirala na neku „prizemljenu" zvijezdu. Ukoliko se ne steknu uslovi, ostat će barem dokument da je postojala želja da se trajno, na umjetnički način, obilježi ova velika godišnjica.

Diomitrije Popović, Studja za skulpturu urađena povodom velikog jubileja 110. godina Kraljevine Crne Gore